

ZSOLDOS ILDIKÓ

Egy Vécsey baronesse történelmi sorsfordulói

Tanulmányunkban a 19. századi magyar történelem egyik befolyásos formálójának – a reformkorban újkonzervatívnek tekintett, a későbbiekben ókonzervatívként emlegetett – Dessewffy Emil grófnak (1812–1866) egyik leányunokája, a magyar történettudomány által meglehetősen elhanyagolt Vécsey család szatmári ágához tartozó Magda (1873–1960) baronesse életútját vesszük górcső alá. A nyolcvanhét esztendőit megélt Vécsey Magda életének vizsgálata mentalitástörténeti következtetésekre is alkalmat nyújt, hiszen a családi levéltárban¹ fellelhető források – naplók, végrendeletek, nekrológok, gazdasági iratok, egyéb följegyzések, de elsősorban a rendelkezésre álló korrespondencia –, valamint a Pallas Kiadó gondozásában 1921-ben napvilágot látott *Gloria Victis* című munkája² és az 1922-ben megjelent, a Tanácsköztársaság időszakáról szóló visszaemlékezései³ alapján rekonstruálni tudjuk értékpreferenciáit, világnézetének és életmódjának alakulását. Képet formálhatunk arról, hogyan élte meg egy a dualizmus korában tekintélyes főúri környezetben létező, a történelmi magyar arisztokrácia értékrendszerére fókuszáló nevelésben részesülő nő a trianoni traumát, miként sikerült beilleszkednie a saját társadalmi rétegének státuszvesztésével járó, de azért tekintélyelvű Horthy-korszakba. A „boldog békeidőkben” kezdődő, két világháború közti időszakon átívelő életút a magyar történelem totális elítváltással járó korszakában zárul 1960-ban.

¹ A szatmári Vécseyek archívumát a második világháborúig a Szatmárnémetitől körülbelül tíz kilométerre fekvő Sárközújlakon, a család uradalmi központjában őrizték. Vécsey Eszter bárónő kiemelt figyelmet fordított kezelésükre. Bizonyos dokumentumokat tudatosan összekészített arra az esetre, hogy rendelkezésre tudja bocsátani, ha valaki családja történetének megírására vállalkozna. Minden bizonnyal olyasmi opuszra gondolt, mint amelyet Éble Gábor készített a Károlyiakról, a Dessewffyekről. A szatmári Vécseyek családi levéltárát a világháború végéhez közeledve, 1944 októberében szétdúlták. Erre az időre datálható a kastély kirablása is. A szétdúlt archívumot (illetve ami megmaradt belőle) Jakó Zsigmond szállította Kolozsvárra az Erdélyi Múzeum Egyesület levéltármentési akciója révén, így került letétként az annak keretében működő levéltárba. Amikor 1950-ben az erdélyi magyar társadalom tudományművelési színtereként funkcionáló társaságot megszüntették, a Román Akadémia Kolozsvári Könyvtárát jelölték ki őrzőhelyként. Az 1971-ben született államosító levéltári törvény, illetve annak 1974-es módosítása értelmében kerültek a dokumentumok jelenlegi helyükre, a Kolozs Megyei Állami Levéltárba (Arhivele Naționale Direcția Județeană Cluj). A Kolozsvárott őrzött, a történelmi Szatmár vármegyével kapcsolatos dokumentumokról lásd: Kiss András: *A Kolozsvári Állami Levéltár Szatmár vármegyére vonatkozó iratai*. In: Nagy Ferenc (szerk.): *Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv*, X. Nyíregyháza, 1994. 7-21.

² Özv. gróf Cebrian Istvánné: *Gloria Victis*. Budapest, 1921.

³ Özv. gróf Cebrian Istvánné: *Rabságunk kezdetén*. Budapest, 1922.

A neveltetés színterei

Vécsey Magda Dessewffy Emil gróf Blanka nevű lánya és báró Vécsey József hetedik gyermekeként született 1873-ban Budapesten.⁴ A szatmári Vécseyek a történelmi Szatmár vármegye második legtekintélyesebb családjának számítottak a „hosszú” 19. században. Az első helyet természetesen a Károlyiak őrítették, de a Vécseyek is két ízben adtak főispánt a törvényhatóságnak.⁵

A hét Vécsey gyermek közül hatan egy ideig párban folytatták tanulmányaikat a köztük lévő kicsi korkülönbség miatt. Így Eszter Máriával, László Miklóssal, Magda pedig Paulinával került a legközelebb kapcsolatba. A szoros emocionális viszonyról vall Magda esküvőjét követően Paulinának barátnőjéhez intézett levele, melyben húga hiányát ecseteli: „Nekem persze eleinte igen nehezemre esett az egyedüllét. Most már kissé kezdek hozzászokni, s még mindenféle dolog is maradt elintézendő a fiatal pár berendezését illetően, úgyhogy elég jól múlik az idő [...] Még nem is táncoltam ez idén, de nem nagyon bánom, mert Magdi nélkül nemigen mulattatna.”⁶

A vizsgált korszakban az arisztokrata kisasszonyok nevelése nem a nyilvános iskolákban folyt. Bár az 1868-ban elfogadott, Eötvös József nevével fémjelvezhető népoktatási törvény gondoskodott a lányok alapfokú oktatásáról (magasabb szintű képzésük ügye viszont jó ideig megoldatlan maradt), a mágnáscsaládok leányai továbbra is a szülői háznál részesültek a már a reformkorban is igen élesen bírált magánnevelésben nevelőnőktől, nyelvmesterektől. Dívott ezt kiegészíteni zárdai neveléssel, hiszen akkoriban a leányiskolák közül a zárdaiak képviseltek elismert színvonalat. Hazánkban a nők 1895-ig nem látogathattak olyan oktatási intézményt, amely érettségit adott, így nem jelentkezhetek egyetemre sem.⁷

⁴ Dessewffy Blanka grófnő nyolc gyermeknek adott életet. Közülük egyet, az 1867. április 25-én született Emilt – akiről Gudenus János József genealógiai munkája nem tesz említést – tizenöt hónapos korában elveszítették. Gudenus János József: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*. 4. kötet. Budapest, 1998. 189. Négy leányt és három fiút neveltek fel: Esztert (1863–1951), Máriát (1864–1928), Lászlót (1866–1924), Miklóst (1869–1951), Paulinát (1871–1931), Magdát (1873–1960) és József Aurélt (1883–1958).

⁵ Vécsey József nagypapja 1803-tól 1829-ig, édesapja pedig 1829 és 1845 között látta el Szatmárban a bécsi udvar képviselőjét. Az utódok uralkodóházhoz való szoros kapcsolódása, az országos és a lokális politikában való jelenléte is számos területen kimutatható.

⁶ Arhivele Naționale Direcția Județeană Cluj (a továbbiakban: ANDJC) 452 Fondul familial Vécsey (a továbbiakban: 452) Nr. inv. 210 Paulina Vécsey Corespondentă 1881–1900. (a továbbiakban: Nr. inv. 210) Budapest, 1895. február 1. Vécsey Paulina (?) Idához; a levelekből idézett részleteket a mai helyesírás szabályai szerint közöljük. A ma érvényben lévő helyesírás szabályait alkalmazzuk a nagy és kisbetűk, a rövid és hosszú magánhangzók, illetve mássalhangzók használatában, a szavak egybe- és különírásában, valamint a személy- és településnevek megjelenítésében. Egyes megnevezett idegen szavak írásmódját modernizáltuk. A korhűség kedvéért természetesen meghagytuk az archaizmusokat, megőriztük a levélírók stílusának a korra jellemző sajátosságait. Mivel a központosásra sok esetben nem figyeltek a levélírók, a könnyebb olvashatóság, érthetőség és élvezhetőség kedvéért az indokolatlanul hosszú mondatokat vesszővel, ha nagyon szükségesnek éreztük, ponttal tagoltuk. A levelek magyarázatot igénylő részeire a lábjegyzetben, illetve szövegközi szögletes zárójelben [] adunk felvilágosítást. A tollhibákat kijavítottuk. A fejcímekben két nevet szerepeltetünk, a levélíróét és a címzettét. Ha nem vagyunk biztosak a címzett személyében, azt kérdőjellel (?) jelezzük. A nevek mellett nem tüntetjük fel a nemesi címeket.

⁷ 1896-tól megnyíltak előttük az egyetemek kapui, de csak a bölcsészettudományi, az orvosi karok, valamint gyógyszerészeti tanfolyam hallgatói lehettek. A problémakörhöz lásd: Müller Ildikó: A

Vécsey Magda az arisztokrata körökben előkelőnek számító budapesti Sacré-Coeur (Szent Szív) zárda növendéke lett. Két idősebb nővérét is e katolikus női tanítórend apácai oktatták kilenc éven keresztül Bécsben, szigorú szabályok szerint. Bár Magda életének ez az időszaka meglehetősen forráshiányos, azt biztosan kijelenthetjük, hogy a fővárosi leánynevelő intézetet az egy évtizeddel korábbi bécsinél jóval lazább légkör jellemezte, hiszen a piarista gimnáziumot végző fiútestvérei⁸ időről-időre említést tesznek kishúgaikról, akikkel szabadidejükben együtt korcsolyáztak.

A Vécsey gyerekek nevelése katolikus szellemben folyt. Ennek fontosságát az édesanya 1912. március 12-i végrendeletéhez csatolt, gyermekeinek írt búcsúlevelében is megfogalmazta: „Legyetek buzgó, hívó, hiteteket cselekedetekkel is bizonyító keresztény katolikusok; szilárdul ragaszkodjatok szent hitünkhöz – meggondolván, hogy az élet sokféle viszonyosságai között az erős hit az egyedüli biztos támasz. Alkalmazzátok hozzá cselekedeteiteket úgy a magán-, mint a közéletben is! Legyetek szeretett hazánk hű, jellemes derék fiai: munkálkodjatok folyton felvirágoztatásán! Egyszersmind legyetek apostoli királyunk hűségese, bár nem szolgálai szellemű fiai!”⁹ – szövelt a dinasztia iránti lojalitással összeegyeztethető patriotizmus által vezérelt instrukció.

A vallásos nevelés kettejüknél egyházi pályára lépéshez vezet majd. A melankolikus Vécsey Mária több mint egy évtizedig szolgálta udvarhölgyként Ferenc József osztrák császár és magyar király 1868-ban született leányát, Mária Valéria főhercegnőt. 1904-ben döntött úgy, hogy teljesen Istennek ajánlva magát bevonul a budapesti Jézus Szent Szíve zárdába, ahol tanári munkát is végzett.¹⁰ A viszonylag későn született József Aurél fényes egyházi karriert futott be. 1903-ban kezdte meg Rómában a *Collegio Germanico Ungarico*-ban, közismertebb nevén a *Germanicum*-ban tanulmányait, ahonnan 1910 nyarán érkezett haza fölszentelt papként és doktorált teológiatanárként. Magda, Eszter és Paulina életében is mindvégig rendkívüli fontosságot kap a mély vallásosság. A két idősebb fiúnál viszont ennek semmi jelét nem találjuk.¹¹

nőoktatás helyzete Ausztriában az Osztrák–Magyar Monarchia idején. Aetas, 17. évf. (2001) 3-4. sz. 84–102.

⁸ Vécsey László az elemi népiskolát bejegyzett magántanulónként végezte. Ez a gyakorlatban úgy működött, hogy a szülők által fogadott nevelők tanították, és csak vizsgázni járt be a népiskolába. A kisbáró a gimnázium első négy évében még ugyancsak magántanulói jogviszonyosként szerepelt a nyilvántartásban, és csak ezután kezdett el Miklós öccsével együtt iskolába járni.

⁹ ANDJC 452 Nr. inv. 189 Corespondentă 1881–1914. (a továbbiakban: Nr. inv. 189) Vécsey Józsefné Desseffy Blanka 1912. március 12-én gyermekeihez intézett búcsúlevelének Vécsey Eszter által készített másolata; közli Zsoldos Ildikó: *A két Vécsey.* Századok, 147. évf. (2013) 3. sz. 760–761.

¹⁰ A családi dokumentumok arról tanúskodnak, hogy a depresszióra hajlamos bárónőt ez az életmód sem tette igazán boldoggá, elégedetté, kiegyensúlyozottá.

¹¹ A trianoni országvesztést követően László báró nem túl hosszú életének végéhez közeledve szülei-vel ellentétben nem járult a szentségekhez. Bigott katolikus Eszter nővérének feljegyzéseiből sejtjük, hogy nem törekedhetett az egyház tanításai szerinti életvitelre, ha mindennapjainak részét képezte a káromkodás. Vécsey Eszter misztikus írásaiból kiderül, hogy mély vallásosságát néhányan pénzszerzésre használták. 1935-ben egy álomlátó parasztasszony szerint még a purgatóriumban volt a báró, ahol a büntető angyalok óránként tüzes ostorral verték a vasárnapi munkaszünetek megtöréséért és az istenkáromlásokért. Nyolc tizedet, azaz nyolcvan évet kapott, ami anyagiakra lefordítva azt jelentette, hogy mondatni kellett érte még negyven szentmisét, és egy Vásárhelyi Miklós (szintén „látnok”) nevezetű személynek még egy hónapig kellett imádkozni, amiért a bárónőtől természetesen mindig honorárium járt. ANDJC 452 Nr. inv. 82 Fragmente de însemnări 1817–1905. Vécsey László halálával kapcsolatos feljegyzések, 1935. március 24.

A gyerekek anyanyelve a magyar volt, de nagy gondot fordítottak az idegen nyelvek tanulására is, hiszen a minél több nyelven történő írás, olvasás és kommunikálás egyik feltételét jelentette a társasági életben való sikeres helyállásuknak. Eszter bárónő feljegyzéseiből tudjuk, hogy Mária négy évesen már folyékonyan olvasott magyarul és franciául. A franciához természetesen mindegyikjük esetében feltétlenül becsatlakozott a német, az angol és az olasz.

A nevelési programokban meghatározó szerepet töltött be a testnevelés. Tulajdonképpen ide sorolhatjuk a tanulási folyamatba beiktatott sétákat, az úszást, a korcsolyázást. A lótenyésztéséről és versenylovairól ugyancsak híres családfő¹² számára természetesen gyermekei lovagolni tudása is fontossággal bírt. Továbbá nagy jelentőséget tulajdonítottak az élénk társasági életet élő családban a táncleckéknek. Szórakozásaik helyszínéül a főúri szalonokon kívül gyakran szolgált a Park Klub is.

Vécsey Magda zárdai tanulmányainak lezárulása után alapos zenei képzésben részesült. Ez az időszak számára családi környezetben telt, vagyis nyáron elsősorban a Szabolcs vármegyei nyíraczádi kúriában és a szatmári sárközi kastélyban időztek, illetve zsúfolt volt a rokonlátogatási program is. Ezeket a rövidebb vendégeskedéseket „séjour”-nak nevezik leveleikben. A telet és az év hűvösebb időszakait leginkább vagy Pozsonyban, az anyai nagymamánál, Desseffy Emil özvegyénél, vagy Budapesten töltötték. A szatmári Vécseyek vagyoni helyzet tekintetében az arisztokrácia azon csoportjához tartoztak, akik – ellentétben például a Károlyiakkal – nem engedhették meg maguknak azt, hogy a fővárosban kastélyt építsenek vagy vásároljanak és tartsanak fenn, de rendelkeztek ingatlannal a Rökk Szilárd utca 24. szám alatt.

A Vécsey gyerekek és szülei kapcsolatát nagyító alá véve megállapítható, hogy az aktív közéleti szerepet vivő báró amolyan távolról gondoskodó családapa és férj volt, ami persze nem tekinthető kuriózumnak abban a korban. Hol politikai teendői miatt, hol birtokainak ellenőrzésére hivatkozva hagyta magára feleségét. A rendkívül családcentrikus Blanka kintartó társnak bizonyult, biztos háttérrel nyújtva politikai férjének, de mint szentimentális levelei – melyekben hosszasan ecsetelte házastársa utáni vágyakozását – és Eszter lányának későbbi visszaemlékezései is bizonyítják, sokat gyöttrődött az egyedülléttől.¹³

A magányos feleséget valamelyest kárpótolták a gyermekek, akiknek igyekezett boldog, harmonikus családi légkört teremteni.¹⁴ A gyerekeket az erős akarató családapa iránti tiszteletre nevelte, akinek nagy tekintélye volt a bárónők és a kisbárók előtt. Gyermekkorukban

¹² Leginkább a csegöldi uradalomban tartott angol félvértenyésztete vonta magára a figyelmet, ahol a régi lipicai fajta külön tenyésztési ág volt. A báró halála után a ménés feloszlásra került, a lónevelés istállórendszerre redukálódott. Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye*. Budapest, é. n. 306.

¹³ Blanka grófnő aktív közéleti szerepet vivő férje mellett reprezentációs feladatokat látott el, jótékonykodott, és társadalmi kapcsolataival az érdekkijáráásokban is aktívan részt vett. Az 1890-es évek első felétől alkalmazottaik és cselédek gyermekei számára iskolát működtetett Sárközön, aminek egyik nem titkolt célja a magyarosodás elősegítése volt a románok által is lakott településen. ANDJC Prefectura Județului Satu Mare Acte comite administrativ III. 1905. 2221 cutia Sárköz, 1905. október 27. özv. Vécsey Józsefné Desseffy Blanka grófnő levele Szatmár vármegye alispáni hivatalához.

¹⁴ A szülők és gyermekeik közötti szeretetteljes kapcsolat nem minden arisztokrata családban volt jellemző, gondoljunk csak például Károlyi Mihályné Andrássy Katinka grófnő visszaemlékezésére, melyben arról vall, hogy édesanyjuk, Andrássy Tivadarné (majd Gyuláné) Zichy Eleonóra mennyire távolságtartóan viselkedett velük gyermekkorukban. Károlyi Mihályné: *Együtt a forradalomban*. Budapest, 1967. 16–25.

bálványozták apjukat, és örültek az együtt töltött időszakoknak. Ám míg az édesanyjukkal kialakult erős emocionális kapcsolat a felnőttkorban is megmaradt, a „papával” való viszonyról ez nem mindegyikjük esetében mondható el.¹⁵

A dualizmus kori mágnás életmódhoz a külföldi utazások szintén hozzátartoztak, melyek a nevelés részeként látókörszélesítést és tapasztalatszerzést is jelentettek a szórakozáson túlmenően. A szülők gyermekeikkel igyekeztek megismertetni nemcsak Európát, hanem lehetőség szerint az egész világot. Az édesapa különösen nagy utazó hírében állt, hiszen az 1847–1848-as pozsonyi korszakalkotó diétát otthagyva, afrikai és ázsiai területekkel való ismerkedés után – melynek egyik meghatározó egzotikus élménye a Szentföld meglátogatása volt, ahová Egyiptomból teveháton indultak – Triesztben önkéntes hadapródként a haditengerészet szolgálatába állt. A tengerészpálya bőséges alkalmat szolgáltatott kalandos utazásokra. A báró visszaemlékezései szerint a velencei forradalom leverését követően a kor egyik diplomáciai központjának számító Konstantinápolyba, majd Madeirára vezényelték. 1850 tavaszán a *Venus* nevű fregattal Nápolyból szállították vissza a Velencéből elvitt ágyúkat. A nyarat az Adriai-tengeren cirkálva töltötte, amit amerikai utazás követett.¹⁶ Eközben betegséget is sikerült összeszednie, nevezetesen a sárgalázatot.

A rendelkezésünkre álló forrásokból nem derül ki, hogy Vécsey Magda első külföldi utazására mikor került sor, de az bizonyos, hogy tizennyolc évesen édesanyjával és Miklós testvérével itáliai utazáson vett részt, míg édesapjuk Paulinával Korfu szigetére hajózott, ahol Vécsey Mária éppen Erzsébet királyné kíséretében tartózkodott. Magda ekkor még idegenkedett a hosszú hajóutaktól. A család Bolognában egyesült Paulináék viharos átkelése után. Magda a tengertől való ódzkodása ellenére 1906-ban hosszú amerikai utazásra vállalkozott. „Az első két nap nagyon kellemes volt, de azóta meg kell vallani, hogy roppant csúnya időnk van, borús, esős és szeles. A hajó ugyancsak himbálódzik a felkorbácsolt tengeren, s ez még az írásban is nagyon gátol, mert itt a szalon alatt van az egyik csavar. Időnkint annyira ráz, hogy alig lehet írni. A fedélzeten aránylag csak keveset lehetünk, olyan hűvös van. Mindenkinek van ott egy kényelmes karszéke, ha jól betakarózzunk plédekkel, egy-két óráig ki lehet tartani. Azután következik a fel és alá járkálás, amennyiben a hajó mozgása megengedi. A tengeribetegséggel úgy vagyunk, hogy Célestine néninek¹⁷ volt egy nagyon rossz napja, melyen fel sem kelt, de most már jól van. Engem kerülget két nap óta, de most kezdem már megszokni a dolgot, s hiszem, hogy átcsúszom egy kis fejfájással. Ha valami igen jóra akarunk gondolni, azt emlegetjük, hogy milyen szilárdan áll otthon a legszegényebb parasztviskó is, s ez a mi díszes hajónk ellenben táncol, mozog, s az egész szünet nélkül recseg, ropog, nyekeg, mintha nem is fából, de bőrből lennének falai” – számolt be édesanyjának 1906. augusztus 10-én Brémában elkezdett levelében, melyet a nagy szél miatt csak másnap tudott folytatni.¹⁸ „A kényelem és ellátás a hajón nagyon kielégítő, sőt, enni sokat és jót kapunk, 10 órára bouillont [erőlevest] és sonkás zsemlet, s ozsonnát is. Van jó gyümölcs, fagylalt, jeges víz, limonádé, ami csak kell. Zene játszik a fedélzeten 11-

¹⁵ Az apa határozott elképzeléseivel való ragaszkodása leginkább László személyiségfejlődésében okozott mély sebeket. Lászlót ugyanis katonai pályára vezényelte annak ellenére, hogy ő nem érzett vonzódást e karrierút iránt. Meghajlott ugyan az atyai akarat előtt, de elidegenedett, elhidegült apjától.

¹⁶ ANDJC 452 Nr. inv. 79 Carnete de insemnări 1817–1905. (a továbbiakban: Nr. inv. 79) A flotta aktivitása 1853-ig néhány kiküldetésen kívül az Adriára korlátozódott. Kramli Mihály: *A császári-királyi haditengerészet 1797–1866. Hadtörténelmi Közlemények*, 111. évf. (1998) 2. sz. 30.

¹⁷ Fejérváry Celestine rokonukról van szó, aki Magdára hagyja majd mezőberényi kúriáját.

¹⁸ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Corespondentă 1895–1935. (a továbbiakban: Nr. inv. 211) Bréma, 1906. augusztus 10. Vécsey Magda Dessewffy Blankához.

kor és estebédkor. Vasárnap azzal ébresztenek, különben trombitálnak 7-kor és 8-kor. Az órában különben már olyan változás van, hogy az enyém budapesti idő szerint már 5 órát siet, mert mindég nyugat felé haladunk. Fürdőt lehet kapni minden nap, mert sok fürdőszoba van s egy egész raj cselédség. A stewardessek nagyon tisztos öreg nénikék, kik inkább csak szíveskednek az emberrel, a munkát férfiak végzik. Az utazóközönség csupa német és amerikai, nem nagyon finom, sőt mondjuk inkább, hogy határozottan közönséges. Egy csapat fiatal leány, kik egész nap zajognak, kártyáznak, zongoráznak hozzájuk való fiatalemberekkel, azután egy pár öreg dáma, kik a rossz idő miatt igen rosszkedvűek, néhány kétes alak, szélhámos-jelölt, állást kereső férfi és nő, vigécek [utazó ügynökök], gyárosok. Ebből áll ez a társaság.¹⁹ A bárónő Yellowstone Parkból szeptember 1-jén kelt leveléből nyomon követhetjük rácsodálkozását az amerikai világra: „Sok helyen csépelnek, szántanak, s igen sok gazdasági gépet lehet látni. Némely vidék nagyon emlékeztet Magyarországra, csak az egész képe a vegetációnak mégis zordabb. Jamestown nevű várostól kezdve azután egészen elvadul a táj, helység nincs, ki van írva egy név a vasút mentén, de sokszor alig áll még több mint 6-8 házacska. Hanem azért már rakják a vízvezetéki csöveket, húzzák a villamos drótokat, s nem lehetetlen, hogy öt év múlva sok ezer lakos lesz ott, ha kedvezők a körülmények. Minden városban, ahol eddig voltam, megvannak ezek az utcák, ahol minden megvan, a járda is. Ki vannak ültetve a fák, le van rakva a sín a villamos forgalomra, csak éppen ember nincs még. Tegnap roppant sok gulyát és ménest láttunk a vasút mentén. Óraszámra terülnek el a rétek, s ezeken tenyésztik a sok állatot. Őrzik őket a híres cowboyok lóháton, ezekből is láttunk egy csomót.”²⁰

Világnézet, politikai vélemény, patriotizmus

Vécsey Magda 1895. január 17-én kötött házasságot a nála öt évvel idősebb Cebrian István gróffal, akinek csak nagypapa szerzett indigenátust 1827-ben. „A Magdi esküvője igen szép volt, egyhangúlag mondta mindenki, hogy soha sem nézett ki jobban a menyasszony, mint most. Igen sok rokonaink és ismerőseink voltak egybegyűlve, s az utána következő reggelin 80-an voltunk. A vasútra is kikísértük sokan, s még egy pár bokkrétát is kapott az útra” – tudható meg Vécsey Paulina üzenetváltásából.²¹ Justh Zsigmond, a főúri körökben is alapos szociológiai és lélektani megfigyeléseket tevő, fejlett kritikai érzékkel rendelkező, fiatalon tüdőbajban elhunyt író így jellemezte naplójában a szerinte nem túl előnyös külsejű vőlegényt: „Cebrián István. Gömbölyü kis huszárhadnagy, gömbölyü kezek lábszárak, kerek, gömbölyü orr, gömbölyü – hang. Mert ez is van ám. / Lassu – – lassu beszédmodor. Qu’ un qui a le temps de vivre.”²² Különben jó fiu – csak ne hasonlítana annyira egy ártatlan borjura.”²³ A meglehetősen rövid, csupán hat évig tartó házasság gyermektelen maradt. Cebrian

¹⁹ Uo.

²⁰ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Yellowstone Park, 1906. szeptember 1. Vécsey Magda Dessewffy Blankához.

²¹ ANDJC 452 Nr. inv. 210 Budapest, 1895. február 1. Vécsey Paulina (?) Idához; A szatmári Vécseyek archívumában fellelhető dokumentumokban sajnálatos módon nem találtunk adatokat a házasság tervére, illetve annak motivációjára vonatkozóan. A spanyol eredetű családból származó Cebrian István Róza nevű testvére viszont egészen biztosan szerelmi házasságot kötött – apja engedélye nélkül – Hubay Jenővel.

²² Fr.: „Egy ember, akinek van ideje élni.” (Helyesen: „Quelqu’un qui a le temps de vivre” – a szerk.)

²³ Justh Zsigmond naplója. Sajtó alá rendezte, bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel ellátta: Halász Gábor. Budapest, é. n. Hazai Napló 1889. március 16-i bejegyzés, 304. A családi archívumban fellelhető fotók alapján helytállóan tűnik Justh jellemzése.

gróf hosszan tartó, súlyos betegség következtében 1901. február 19-én a franciaországi Cannes-ban elhunyt. A házaspár már évek óta sok időt töltött e városban, mert az itteni tartózkodás pillanatnyi javulásokat eredményezett állapotában. A rendelkezésünkre álló családi üzenetváltások rendkívül diszkréten kezelték István gróf egészségügyi problémáját, így ezekből sem derül ki minden kétséget kizáróan a gyilkos kór neve. Magdát nagyon megviselte férje halála. Először Miklós, majd Paulina testvére utazott hozzá vigasztalás céljából. „Egyre kell hogy kérjem, kedves Papa, s ez: Magdit jelenben az anyagi kérdések bolygatásától megkímélni; mert sajnos tapasztaltam, hogy e dolgok tárgyalása reá nézve izgató és szomorító hatással van. Általában ő úgy óhajtja, hogy az örökségi kérdés rendezésére elég idő lesz nyáron, illetve hazajövetekor; s ehhez képest üzeni, hogy a halotti bizonyítványt is magával fogja hozni” – tájékoztatta szüleit Vécsey Miklós.²⁴

A fiatal özvegy nem ment újra férjhez. Névhasználatában élete végéig jelezte István grófhoz való tartozását, ami természetesen társadalmi megbecsülést is eredményezett számára. A hivatalos dokumentumokat – édesanyjával azonos módon – özv. Cebrian Istvánné Vécsey Magdolna aláírással látta el, míg „Gloria Victis” és „Rabságunk kezdetén” című művein csak a férjzett alakot szerepeltette. Vidéki rezidenciáját Füleken, a házastársától örökölt kúriában alakította ki. „Mindig örömmel nézek körül Füleken, hogy ott megvettem lábamat, jóllehet bizonyos tekintetben túlságos anyagi áldozatba kerül, de mégis jó kis otthonom nekem, függetlenségem megalapítója és sok lelki örömmek forrása” – írta 1910-ben Aurél testvérének.²⁵

Neveletéséből adódóan az élénk társasági életet élő Magdát is egész életében jellemezte a mély vallásosság, de Máriával és Eszterrel ellentétben ő jó kedélyű, pozitív életszemléletű személyiség volt, akit megpróbáltatásai nem keserítettek meg. Őt tekinthetjük a familia legkiegyensúlyozottabb egyéniségének, akitől mind szűkebb, mind tágabb értelemben vett családtagjai sok törődést kaptak. Gondolkodásmódjában meghatározók a családból hozott konzervatív értékek, a nagyfokú tolerancia és a modernizáció bizonyos vívmányai iránti nyitottság. A századelő modernitásának egyik szegmensét képező automobilhasználat iránti lelkesedése több üzenetváltásában is megjelenik. „Utolsó nap még két látogatás is volt Wolkenstein Oswald és Andrassy Sándor. Utóbbi automobilon jött, melyek N.[agy]mihályon csak úgy járnak ki és be. Hogy fogalmad legyen, milyen lokomoció [mozgás] ez: Andrassy Sándor reggel 9-kor indul Homonnáról, 11-kor részt vesz [Sátoralja]Újhelyben a megyegyűlésen. Délben Velejtén beszél gazdatisztjével, 1-kor ebédel N.[agy]mihályon, és ozsonnára már otthon van. Hiába, ez a kor legnagyobb vívmánya, de nagy költség is” – írta Rómában tanuló öccsének 1908-ban.²⁶ (Magyarországon az első külföldi gyártmányú, belső égésű motorral hajtott automobil 1895-ben jelent meg Budapest utcáin. A szatmári Vécseyek az elsőt 1904-ben vásárolták. 1916-ra Magda és Miklós már két közös gépjárművel – vagy ahogyan a bárónő nevezte: „motorral” – rendelkezett. Egy 1909-es levelében a grófné beszámolt arról is, hogyan oldotta meg az üzemananyag-raktározást: „Szerencsen vettem benzint, s Újhelyben csináltattam egy kis bádogtartályt, 15 kilósat, mely a lépcsőre van csatolva, úgyhogy most lehet menni jó messzire vétel nélkül.”²⁷

²⁴ ANDJC 452 Nr. inv. 208 Corespondentă 1866–1943. Cannes, 1901. március 4. Vécsey Miklós Vécsey Józsefhez.

²⁵ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Corespondetă (a továbbiakban: Nr. inv. 194) 1910. február 20. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

²⁶ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Rawaruska Siedliska, 1908. július 22. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

²⁷ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Büdszentmihály, 1909. február 9. Vécsey Magda Vécsey Miklósához.

Vécsey Magda nagy érdeklődést mutatott a politikai események iránt, ami nem meglepő annak fényében, hogy családja anyai és apai részről egyaránt a hagyományosan politizáló elithez tartozott. Anyai dédapja a gravaminalisták, azaz a rendi sérelmi ellenzék köréhez tartozó, írói tevékenységet is folytató Dessewffy József, aki 1830-ban megjelent, „A Hitel című munka taglalata” című röpiratában nyilvános polémiába kezdett gróf Széchenyi Istvánnal. Fia, Dessewffy Emil gróf, Magda bárónő nagyapja oroszlánrészt vállalt az 1846-ban létrehozott Konzervatív Párt megalakulásának előkészítésében és a program megfogalmazásában. Az 1848-as forradalmi események hatására visszavonult, és a politika színpadára újra csak 1860-ban lépett a magyar közvélemény által elutasított Októberi Diploma tervezetének kidolgozásában való részvétel kapcsán. Cebrian grófné családjának apai ága sem vállalt szerepet az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharc eseményeiben. Sőt a Habsburg-házhoz lojális Vécsey József – mint már említettük – a haditengerészet tiszteltyetteseként, majd nem sokkal később tisztjeként az osztrákok oldalán vett részt a szintén forradalmi útra lépő Velence ostromában. A haditengerészet kötelékéből való távozását követően számos közéleti tevékenység mellett a Deák-csoport, azaz a Felirati Párt elképzeléseivel azonosulva a Szatmár vármegyei aranyosmeggyesi választókerületben szerzett képviselői mandátumot 1861-ben és 1865-ben. A kiegyezési tárgyalások sikerre vitele pedig főispáni állásba emelte Szabolcs vármegyében.²⁸ A báró főispáni működését mérlegre téve eredményként könyvelhető el a Balközép és a Szélsőbal politikai akcióinak leszerelése, valamint a szabolcsi régészeti mozgalom ügyének felkarolása. Az 1869-es országgyűlési képviselő-választáskor azonban kudarcot vallott, ugyanis az ellenzéki többségű törvényhatóságban egyetlen mandátumot sem sikerült szereznie a kormánypártnak.²⁹ 1872-ben ő maga lépett ringbe a vármegye nyírbátori választókerületében, természetesen a Deák-párt színeiben, miután saját kérésére a belügyminiszter felmentette megyevezetői tisztéből. A heves kampányt követő választást megnyerte. Az 1873-as gazdasági válság, valamint a külpolitikai események hatására átstrukturálódott pártrendszerben azonban nem találta meg a helyét. Nem tudta elfogadni a Tisza Kálmán nevével fémjelezhető új kormánypárt, a Szabadelvű Párt elképzeléseit, így nem vállalt képviselőiséget. 1902-ben bekövetkezett haláláig a főrendiház tagjaként vette ki részét a parlamenti munkából. Az 1890-es években Apponyi Alberthez és a Nemzeti Párthoz kötődött.³⁰

A rendelkezésünkre álló forrásokból az olvasható ki, hogy Vécsey Magda politikáról alkotott véleményét szűkebb családjának (eleinte szüleinek, majd fiútestvéreinek) állásfoglalása határozta meg. „Most Apponyi megint megcsinálta a Nemzeti Pártot jászberényi beszédében, s ami eredeti volt, Károlyi Pista lelkes tósztyában teljesen melléje állott. Mindég úgy meg tudja az embert nyerni azáltal, hogy sokat hányódott lelke mégis képes a lelkesedésre” – írta 1904. június 20-án.³¹ A család Tisza István-ellenessége Magdánál is kimutatható. Az 1904. november 18-i ún. zsebkendőszavazás után lelkesen támogatta a megalakult

²⁸ Főispáni működésének kezdetéhez lásd: Czövek István: *Az önkényuralom és a dualizmus kora*. In: Cserevnyák László (szerk.): *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye monográfiája* 1. Nyíregyháza, 1993. 313–318.

²⁹ Magyar Nemzeti Levéltár (a továbbiakban: MNL) Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára IV. B. 255 Szabolcs vármegye első alispánjának iratai 1862–1871. Igazgatási iratok 129. d.

³⁰ Apponyi Albert Nemzeti Pártja 1899-ben fuzionált a Szabadelvű Párttal, majd a gróf 1903 őszén ismét kilépett a kormánypártból, és 1904 tavaszán újjászervezte a Nemzeti Pártot. 1905 elején az „ellenzéki koalícióhoz” tartozó Függetlenségi Párthoz csatlakozott.

³¹ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Fülek, 1904. június 20. Vécsey Magda Vécsey Miklóshoz.

„ellenzéki koalíciót”, mely megnyerte az 1905 eleji választásokat,³² 1905–1906 folyamán a dualizmus történetében példátlan kormányzati válságot idézve elő. Az uralkodó azonban – élve felségjogával – a parlamentarizmus íratlan szabályait megsértve nem adott kormányalakítási megbízást az ellenzéki programmal választást nyert koalíciónak, hanem fél évig még Tisza Istvánt hagyta a miniszterelnöki székben. Vécsey Magda csalódottságának így adott hangot: „A politika szörnyen unalmasnak tűnik nekem, reményilem, nem mindenkinek csökkent le úgy a hazafiassága az utóbbi időben, mint az enyém. Sóvárogva gondolkodom azon nem is régmúlt időre, mikor még lelkesen veszekedni tudtam, de hát ennek vége, mert nincs kiért lelkesedni, de még haragudni sem lehet senkire. A kimagasló eseményeknek csak hírét hozzák, az egyének meg egészen hiányoznak, nem történik semmi.”³³ Majd az 1904 januárjától 1905 augusztusáig tartó orosz–japán háborúra³⁴ utalva így folytatta: „Szerencsére, hogy a jó kis japánok egy kicsit fölfrissítik a levegőt. Nagyon derék emberek, bámulom őket.”³⁵ A bárónő Oroszország-ellenessége az Osztrák–Magyar Monarchia külpolitikai irányvonalából, a Habsburg-házhoz való lojalitásából következik. A japánok iránti rokonszenve magyarázható továbbá a turanizmussal is, mely eszme az arisztokraták köreiben is dívott. A „távoli turáni rokon” sikereinek örült Magda bárónő is, „Rabságunk kezdetén” című munkájában is megjelenik majd a turáni gondolat. A magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltásakor a füleki lakosok reménykedő magatartásának kapcsán – mintegy mentésget keresve községbelije számára – a következő magyarázattal szolgál: „Valami különös és mondhatni gyermekes jóhiszeműség nyilatkozott meg most is az új rend hírére. Lehet, hogy a turáni faj jellemvonása ez, mely annyi évszázad multával, idegenektől körülvetten, sem tudott eltompulni. Távolság van a magyartól a bizalmatlanság. Nem hiszi, hogy ármány, vagy rossz szándék intézi ügyeit, kész mindenkor feltenni, hogy most már jóra fordul minden.”³⁶

A „turáni” elnevezés Max Müller nyelvész nevéhez kapcsolható. Müller a turáni nyelvek közé sorolta Európa és Ázsia nomádok által beszélt, nem indoeurópai és sémi nyelveit a kínai kivételével. Az összehasonlító nyelvtudomány osztályozását elvetette, és a napjainkban ural-altaji nyelvekként definiált nyelvcsoport földrajzi meghatározottságát sem fogadta el. Hazánkban elsőként Vámbéry Ármin turkológus és Kelet-kutató irányította a figyelmet a magyarság keleti és turáni gyökereire, kirobantva az „ugor–török” háborút. A turáni eszme népszerűsítéséhez hozzájárultak nagy utazóink keleti expedíciói (például Széchenyi Béla, Zichy Jenő), Teleki Pál támogatása, aki az 1910-ben alakult Turáni Társaság³⁷ alelnöke-

³² A jelöltállításakor felvetődött Miklós testvérének indítása is, nagy valószínűséggel a „disszidensek” színeiben, de végül nem mérettette meg magát. Paulina férje, Sztáray Sándor viszont mandátumot szerzett az Andrassy-csoportnak.

³³ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Fülek, 1905. június 4. Vécsey Magda Vécsey Miklóshoz

³⁴ Az ellenfele iránt tiszteletet nem tanúsító cári Oroszország csúfos vereséget szenvedett el a Meidzsi-restauráció néven emlegetett, a 19. század utolsó harmadában megvalósított reformintézkedések következtében modernizált Japántól.

³⁵ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Fülek, 1905. június 4. Vécsey Magda Vécsey Miklóshoz

³⁶ Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 38.

³⁷ A Turáni Társaság kiadványaival is népszerűsítette az eszmét. Ehhez lásd többek között: Paikert Alajos: *A turáni eszme*. Budapest, 1922.; Paikert Alajos: *Turáni múlt, turáni jövő*. Budapest, 1937.; Tonelli Sándor: *A turánizmus*. Szeged, 1922. stb. Paikert 1922-ben publikált írása szerint Turánon nemcsak a Kaszpi-tenger és az Aral-tó körüli síkságot kell érteni, hanem mindazon területeket, amelyeken turáni népek élnek vagy éltek, azaz Magyarországot, Finnországot, Észtországot, Bulgáriát, Törökországot és a világháború előtti Oroszország európai területein létrejött új államokat. Ázsiában a törököket, a közép-ázsiai és szibériai turáni államokat, Kínát és Japánt.

ként, majd elnökeként, valamint a Turán című folyóirat főszerkesztőjeként állt a mozgalom mellé. Teleki célként a turáni nyelvek tanulmányozását, továbbá kapcsolatfelvételeket jelölt meg, a turáni népcsaládban a magyar számára tudományos és gazdasági vezérszerepet szánt. A turáni eszmében benne foglaltatott a magyarság hagyományos, Kárpát-medencére tekintő hatalmi törekvéseinek kiterjesztése, tehát a külpolitikai expanzió is. Ennek irányát illetően a turanizmust magukéva tevők körében különbségek mutathatók ki: egyesek a Kelet alatt csupán a Balkánt értették, mások a Közel-Keletet is, sőt radikálisabb elképzelések is születtek.³⁸

Az 1905-ös – Vécsey Magda számára unalmassá vált – belpolitikai események Ferenc József egyik magyarországi bizalmasának, a kitüntetésekkel elhalmozott katonatisztnak, Fejérváry Géza bárónak május 25-i miniszterelnöki megbízatását és meglehetősen sokáig elhúzódó, június 18-i kormányalakítását követően pörögtek fel. A nagypolitikában a koalíció „vezérlő bizottsága” és a bécsi udvar között folyt a kötelhúzás, amely egy 1906 tavaszáig tartó kormányzati válságot eredményezett. A képviselőház felhívására a vármegyék jelentős részében ún. nemzeti ellenállás bontakozott ki az alkotmányellenesnek nyilvánított „darabont-kormány” ellen.³⁹ A főrendiházban Vécsey Magda nagybátyja, Dessewffy Aurél gróf és társai nyújtottak be bizalmatlansági indítványt. A szentmihályi arisztokrata főszerepet vállalt a Szabolcs vármegyei ellenállásban is.⁴⁰ A tiltakozó akció nemzetinek titulálása kissé megtévesztő, hiszen a „nemzeti ellenállás” gyakorlatilag a törvényhatósági, elsősorban a vármegyei tisztviselők és a kormányhatalom csatája volt.⁴¹

Ifj. Andrassy Gyula és támogatói (köztük Magda bárónő sógora, Sztáray Sándor, unokatestvére, Dessewffy Emil) az 1904. november 18-i események után hagyták el az 1875 óta kormányzó Szabadelvű Pártot. A „disszidensek” vezére december eleji gálszécsi beszédében nyilvánította ki csatlakozási szándékát az „ellenzéki koalíció”-hoz. 1905. január 2-án alakította meg az elsősorban nagybirtokos agráriusokból álló híveiből⁴² formálisan is a disszidensek körét, jelezve ezzel, hogy a választásokon külön irányzatként indítja jelöltjeit. 27 mandátumot szereztek. Az Alkotmánypártot 1905 novemberére szervezték meg, az 1906-os választásokon már ezen a néven szerepeltek.⁴³

Cebrián grófné ebben az időszakban a koalíció két pártjának politikai sikerét kívánta. Egyfelől az Alkotmánypártét László testvérének csatlakozása következtében is, másfelől –

³⁸ Teleki Pálnak a turanizmusozóhoz való viszonyához lásd: Ablonczy Balázs: *Teleki Pál*. Budapest, 2005. 89–92. A turáni gondolat Károlyi Mihályné visszaemlékezésében is felbukkan. Károlyi: *Együtt a forradalomban*, 47.

³⁹ *Az 1905. évi február hó 15-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. I. kötet. Budapest, 1905. 461–475.

⁴⁰ Ehhez lásd: Zsoldos Ildikó: *Hatalom és pártstruktúra a századelő Szabolcsában*. Nyíregyháza, 2009. 125–144. Dessewffy Aurél az 1906-os országgyűlési képviselő-választáson a Sáros vármegyei girálti kerületben aratott győzelmet, de mivel főrendiházi elnökke nevezték ki, visszaadta mandátumát, amit Emil fia szerzett meg. MNL Országos Levéltára K 26 Miniszterelnökségi Levéltár 4559/906. ME. 688. cs.

⁴¹ A közigazgatási tisztviselők különböző csoportjainak elemzéséhez lásd: Szabó Dániel: *Századfordulós azonosulásformák*. Valóság, 34. évf. (1991) 11. sz. 23–31.

⁴² Andrassyt azonban sohasem számították az agráriusok közé. Szalai Miklós: *Ifjabb Andrassy Gyula élete és pályája*. Budapest, 2003. 67.

⁴³ Az 1905 folyamán erőteljes bomlásnak indult Tisza-táborból ebben az időben távozó ún. újdisszidensek Nagy Ferenc vezetésével tárgyalásokat folytattak Andrassyval. Fúziójuk során alakították meg 1905. november 19-én Darányi Ignác elnökletével és Nagy Ferenc másodelnökletével az Alkotmánypártot. Szalai: *Ifjabb Andrassy Gyula élete és pályája*, 56.

öccsének, a Rómában teológiai tanulmányokat folytató József Aurélnak nézeteivel is szimpatizálva – az 1895-ben alakult Katolikus Néppártét. Ez a politikai állásfoglalás – egyszerre támogatni az ateista Andrassy pártját⁴⁴ és a Néppártot – rejt magában némi ellentmondást, amit azzal oldhatunk fel, hogy Magda bárónő nem a pártprogramok alapján alakította ki véleményét, sokkal inkább a rá jellemző, valamennyi családtagja iránti empátia határozta meg pártpreferenciáit. Egyébként is mindkét párt tagja volt a koalíciónak, közös célok is megfogalmazódhattak, a Tisza-csoport hatalomból való kiütése mindenképpen.

Az Alkotmánypárt színeiben jutott be a képviselőházba Vécsey László az aranyosmeggyesi kerületben indulva (ahová uradalmi központja is tartozott). László báró 1905 végén kapcsolódott be Szatmár vármegyében az ellenállási akciót irányító 60-as bizottság munkájába. Az 1905. december 28-i vármegyei közgyűlésen a román nemzetiségű Lukács Konstantin kilépésével megürült helyre a megyebizottsági tagok báró Vécsey Lászlót választották meg. Ezt a közgyűlést azonban a Nagy László főispán által kirendelt csendőrség szuronyai miatt nem a megyeházán, hanem a városi tornacsarnokban tartották meg.⁴⁵ Vécsey báró a 60-as bizottságban túl nagy aktivitást nem fejtett ki.⁴⁶

A képviselőházi naplók arról tanúskodnak, hogy a báró a „néma honatyák” csoportjához tartozott, ugyanis egyszer sem szólalt fel. Inkább családja, mintsem választóközönsége érdekében tevékenykedett. Keményen lobbizott a Miklós testvére tulajdonában lévő acsádi uradalom területén létesítendő szeszgyárért. Az erős akaratú apja által katonai pályára kényszerített, majd a hadsereg kötelékéből kilépő Vécsey László egyébként ebben a válság-szituációban rövid politikai karrierébe sokkal inkább kényszerből, mint élvezetből vágott bele. Az országgyűlési képviselőiséget – mint ahogyan egyéb, apjához viszonyítva csekélyebb számú közéleti szerepvállalását – társadalmi rangjával együtt járó kötelezettségként fogta fel.

Az 1905–1906. évi kormányzati válsághoz kapcsolódóan említést kell tennünk a tulipán-mozgalomról, azaz a nők „nemzeti ellenállásba” való bekapcsolódásáról. Andrassy Katinika 1967-ben publikált visszaemlékezésében édesanyjának tulajdonítja ennek elindítását: „Anyámnak támadt az az ügyes ötlete, hogy a társaság sznobizmusát ki lehessen használni pénzforrásként politikai célra. Ő indította meg a ’tulipán-mozgalmat’ a honi ipar támogatása céljából; mindenki, aki lépést akart tartani a divattal, tulipános melltűt viselt ruháján vagy tulipános jelvényt kabátja hajtókáján, és ezzel kötelezte magát, hogy ’csak magyar gyártmányt vásárol’. A Váci utcai ékszerészek rubin- és smaragdtköböl kirakott tulipánokat készítettek, a kalaposok tulipánnal díszítették a női kalapokat.”⁴⁷ Tulajdonképpen politikai reklámfogás volt ez a koalíció népszerűsítése érdekében. (Arról is írt, hogy a tulipán-

⁴⁴ Természetesen az ateizmus nem volt jellemző az Alkotmánypárt valamennyi tagjára, jelentős számban tömörített vallásukat gyakorló katolikusokat is.

⁴⁵ ANDJC Prefectura Județului Satu Mare Acte comite suprem 1906. 2228. cutia 24999-1425/905. Jegyzőkönyvi kivonat Szatmár vármegye közönségének Nagykárolyban 1905. december 28-án tartott rendkívüli közgyűléséről

⁴⁶ A legaktívabb a szatmári rezisztencia szervezésében a függetlenségi párti Károlyi István, a nagykárolyi és Luby Géza, a fehérgyarmati választókerület képviselője volt. 1906 márciusára sikerült elérniük a közigazgatás menetének jelentős mértékű akadályozását, de teljesen megbénítani nem tudták, mert a Fejérváry-kormány belügyminiszterévé avanszáló Kristóffy József helyébe lépő Nagy László főispán is jelentékeny bázissal rendelkezett. A problémakörhöz részletesebben lásd: Zsoldos Ildikó: *Az 1905–1906-os „nemzeti ellenállás” Szatmár vármegyében. A szatmári törvényhatóság a Fejérváry-kormány ellen.* In: Magyarai Márta (szerk.): *A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2011/2012.* Debrecen, 2012. 169–177.

⁴⁷ Károlyi: *Együtt a forradalomban*, 19.

mozgalomhoz csatlakozó hölgyek ennek ellenére Bécsben és Párizsban vásárolták toalettjeiket, gyermekeiknek Londonból hoztattak matróruhákat.⁴⁸⁾ A Néppártot támogató, *Germanicum*-ban tanuló Vécsey József Aurél is kapott az őt meglátogató Fejérváry Celestine-től egy jelvényt, melyet rögtön megmutatott néhány magyarnak. „Didi [azaz Magda – Zs. I.] talán hozna egynehányat, ha szépen megkérem” – fogalmazta meg óhaját a titkos paktum megkötése előtt két nappal.⁴⁹⁾ Magda örömmel tett eleget a kérésnek, mint ahogyan gondoskodott Rómában tartózkodó öccse számára a Néppárt lapja, az Alkotmány előfizetéséről is. A tulipán-mozgalom egyik rendezvényéről így tájékoztatta édesanyját: „Szerdán délután van tulipánmatiné a budai vigadóban. A legjobb erők működnek közre: Jenő sógor⁵⁰⁾, Jászai Mari, a Goth ménage [család], Zsazsa és mások. Már a jegy megvan, erre nagyon örülök.”⁵¹⁾

1908-ban a kormánykoalíció belüli ellentétek – ahogyan azt várni lehetett – fölerősödtek, és megindult a bomlás. „A politikába[n] megint majdnem baj lett. A Függetlenségi Párt egy jó része tulajdonképpen haladó, de nem mer nyíltan szólni. Szeretnének azonban nagy zavarokat előidézni. Andrássy erőlesen fellépett, s azt hisszük, most egy időre megint csend lesz. Nagy szerencse volna, ha a Függetlenségi Párt rosszhiszemű része nyíltan kilépne az úgynevezett bal pártba, de persze a 'húsos' fazékokat elhagyni még sincs kedvök” – tudósított Magda papnövendék testvéreinek Andrássy plurális választójogi reformjavaslatának fogadtatásáról.⁵²⁾ A tervezetet a Függetlenségi Párt Justh Gyula nevével fémjelvezhető balszárnya általános választójogot követelve utasította el. Kezdetben Kossuth Ferenc sem rokonszenvezett a pluralitással, hiszen ő még konzervatívabb megoldásban gondolkodott, de végül hajlandónak mutatkozott elfogadására.⁵³⁾ Vécsey Magda beszámolt arról is, hogy a koalíciós Wekerle-kormány kedvez az egyházi érdekérvényesítésnek: „A papok mind mondják, hogy most mégis igen jó idő van a katolikus ügyekre. Nem oly nehéz többé valamit kivívni, megnyerni, szóval a régi liberális szabadkőműves rendszer mégiscsak le van döntve. Zsidók ellen reakció is készül, de lassan.”⁵⁴⁾

Tisza István 1910-re sikerrel szervezte újjá régi gárdáját, amely Nemzeti Munkapárt néven indult a választásokon. A Nemzeti Munkapártot mégsem azonosíthatjuk teljesen az 1906-ban önfeloszlatást elkövető Szabadelvű Párttal, ugyanis sokkal tudatosabban törekedett a magyar uralkodó csoportok akcióegységének megteremtésére, az új, kormányozni készülő pártban erőteljesebben érvényesült a nagypolgárság befolyása.⁵⁵⁾ Vécsey László sokat hezitált, szálljon-e ringbe mandátumért, és ha igen, milyen programmal. A bátyja írá-

⁴⁸⁾ Uo.

⁴⁹⁾ ANDJC 452 Nr. inv. 177 Maria Vécsey Corespondentä primitä 1880–1917. Róma, 1906. április 2. Vécsey József Aurél Dessewffy Blankához.

⁵⁰⁾ Hubay Jenő világhírű zeneszerző és hegedűművész, Cebrian Róza férje, 1919-től 1934-ig a Zeneakadémia igazgatója. Magda közbenjárására 1907-ben nemességet kap az uralkodótól. ANDJC 452 Nr. inv. 211 Füilek(?), 1907. június 6. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁵¹⁾ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Budapest, 1906. május 6. Vécsey Magda Dessewffy Blankához. A tulipán-mozgalom hamarosan az egy éves agónia után dicstelenül letűnt koalíciós kormány sorsára jutott.

⁵²⁾ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Sárköz, 1908. december 19. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁵³⁾ A tervezet ellen a szociáldemokraták tüntetéseket szerveztek, melyekkel szemben Andrássy belügyminiszter határozott rendőri fellépést rendelt el. Végül a javaslat a függetlenségi erőtlen felépése miatt még a törvényelőkészítő bizottság elé sem jutott el. Ehhez lásd: Szalai: *Ifjabb Andrássy Gyula élete és pályája*, 80–84. A Függetlenségi Párt 1909 novemberében a bankkérdés apropóján szakadt ketté.

⁵⁴⁾ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Sárköz, 1908. december 19. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁵⁵⁾ Szalai: *Ifjabb Andrássy Gyula élete és pályája*, 91.

nyában elfogult, annak teljesítményét irreálisan értékelő Magda legifjabb testvéréhez az Alkotmánypárt feloszlásakor írt levelében bosszankodott Tiszáék jónak tűnő esélyein, majd okfejtésbe kezdett arra vonatkozóan, hogy miért nem tudott megerősödni az általa preferált két párt: „Előtte tulajdonképpen megfoghatatlan tünet, hogy mindezek a mi embereink, kik igazán önzetlenek, és a mostani helyzetet annyira fájlalják, részben legalább jó katolikusok is, a legkisebb hajlandóságot sem érzik a Néppárt iránt [...] Hogy a Néppárt organizációjába[n] [szervezetében] kell-e keresni a bajt, nem tudom.”⁵⁶ Megoldási javaslatot is megfogalmaz: „Óhajom és talán a racionalitás is azt követelné, hogy menjenek oda a 67-esek, kik Kúnt⁵⁷ nem akarják. De erről egyelőre szó sincs. Rakovszky⁵⁸ mindenkit megboszszant, s tekintélye sem neki, sem Z.[ichy] Aladárnak⁵⁹ nincs.”⁶⁰

Az 1910-es választásokon a Néppárt igen gyenge teljesítményt nyújtott, csupán tizenhárom képviselői helyet sikerült megszereznie. Cebrian grófné teológiai tanulmányait rövidesen lezáró, Rómából hazatérni készülő testvérét fokozott óvatosságra intette a politikai véleménynyilvánítást illetően, és a következő jó tanácsokkal látta el: „Azt értem, hogy a választások eredménye bosszant. Félek, most megindulnak majd nemsokára a politikai hajszák. Mire megjössz, már javában benne leszünk. Nagyon óvatosnak kell lenned, kivált eleinte még nézeted nyilvánításával is, s jól fogod tenni, ha azt monddod, nem is politizálsz még társalgásban sem, míg alaposan bele nem élted magadat újból az ország ügyeibe. Egyrészt az emberek érzékenysége most óriási, másrészt csak a jövő fog sok mostani dologra fényt vetni. A jelen helyzet csupa bizonytalanság, s végre szabad kezét kell magadnak egyelőre tartani minden tekintetben.”⁶¹ Vécsey József Aurél Olaszországból fölszentelt papként és doktorált teológiatanárként érkezett haza. Természetesen rendszeresen visszajárt Rómába ápolni egyházi kapcsolatait és segíteni a kollégiumot pénzzel, kottákkal, könyvekkel. Támogatta néhány évvel alatta járó hallgatótársának, Rejőd Tibornak azt az ötletét, hogy a magyarok „imázsának” javítása céljából diavetítéseket kellene szervezni a német területről érkezett papnövédeknek. Nekik ugyanis a magyarokról többnyire csak azok az információk álltak rendelkezésükre, melyeket az osztrák újságokban olvastak. Köztudomású, hogy ezeket az írásokat nem éppen a magyarbarátság hatotta át. Ilyen volt például a *Vaterland* is, melyről Magda bárónő Windischgraetzéknél történő krakkói vendégeskedése alkalmával így nyilatkozott: „A politikáról s egyáltalán Magyarországról csak azt tudom, amit a 'Vaterland' című lapban olvasok itt, egy mérges, rosszindulatú kis újság, szúr, döf és csíp rajtunk, ahol csak tud. Ez egy nagyon eredeti ízlése Valerie néninek⁶² s leányainak is, hogy az ilyent kedvelik...”⁶³ Ettől az újságtól depresszióra hajlamos, kedélybeteg, 1904-ben a bu-

⁵⁶ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Budapest, 1910. február 20. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁵⁷ Khuen-Héderváry Károly, aki 1910-ben azért került a miniszterelnöki székbe, mert a tényleges vezető szerepet vivő, de megosztó személyiségű Tisza Istvánt taktikai okokból ekkor még nem kívánta előtérbe helyezni a Nemzeti Munkapárt.

⁵⁸ Rakovszky István néppárti képviselő, aki a párt irányelveire vonatkozó elképzelései miatt került konfliktusba a püspöki karral.

⁵⁹ Zichy Nándor fia 1903-tól a Néppárt elnökeként tevékenykedett, a kormányválság idején tagja volt a „vezérlő bizottságnak”, majd király személye körüli miniszter lett. A püspöki kar által képviselt álláspont érvényre juttatásában Rakovszky mérséklésére törekedett.

⁶⁰ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Budapest, 1910. február 20. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁶¹ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. (?), 1910. június 27. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁶² Édesanyjának testvére, Windischgraetz Lajosné Desseffy Valéria.

⁶³ ANDJC 452 Nr. inv. 211 dátum nélkül Vécsey Magda Vécsey Miklóshoz.

dapesti Szent Szív zárdába bevonult Mária testvérét is óvni kívánta a bárónó, és megkérte a főnöknőt, hogy inkább a néppárti „Alkotmány”-t olvassassa vele.⁶⁴

Vécsey József Aurél pályafutását a nagyszzebeni állami gimnáziumban kezdte. Ez az állás azonban nem tette őt elégedetté. Kezdeti tapasztalatairól így írt édesanyjának: „...most látom csak, hogy milyen rosszul teszik a katolikus szülők, ha fiukat protestáns iskolába adják.”⁶⁵ Szerinte ugyanis azon túlmenően, hogy saját vallásuk ellen uszítják őket, a rossz fegyelem és anarchia legtöbbször „semmirekellőket” nevel. A katonák fiairól azonban más a véleménye, rajtuk meglátszik, hogy otthon tisztességre szoktatták őket. Rendkívül negatívan vélekedik a „bennszülött szebeni német katolikusok”-ról, akik „nem tudnak kibújni a szász hatás alól”. „Szerencsére meglehetősen pusztul a komisz szász faj, s eddig itt nem is lesz rend, míg az utolsó szászt a temetőbe nem viszik, s akkor aztán a német katolikusok is megmagyarosodnak” – írja a huszonhét esztendő pap, akinek megnyilatkozásai többnyire jól mutatják a magyar politikai vezető rétegnek a nemzetiségekkel szembeni intoleráns magatartását.⁶⁶ Aurél báró beszámolt arról a problémáról is, hogy Szeben vármegye lakosságának már 67 százaléka román, akik lassan, de szisztematikusan összevásárolják a földeket és háztelkeket. A magyarok az összlakosságon belüli számarányukat tekintve csak a harmadik helyet foglalják el.⁶⁷ Aurél bárót 1912 szeptemberétől a gyulafehérvári papnevelde főiskolai tanárává nevezték ki, ahol 1918-ig tanított. A gyulafehérvári szeminárium rendkívül felkészült oktatót szerzett személyében, de Magda szerint beszédei túl szárazak voltak, ezért próbálta ösztönözni öccsét ennek kiküszöbölésére.⁶⁸ Az ebben az időben is aktívan politikázó Aurélt már nem intette tartózkodásra: „...a 'Magyarország' a munkapárti elemek kibuktatását Neked tulajdonítja. Ha úgy volt, gratulálok jó Aurélkám. Meggyőződéseink szerint kell cselekednünk, ha lehet” – írta elismerően.⁶⁹

Vécsey Magdát neveltetéséből adódóan a patriotizmusnak az a válfaja jellemezte, amely összeegyeztethető a Habsburg-dinasztia iránti lojalitással. Hazaszeretetét volt hivatva reprezentálni például egy 1893-as jótékonyági virág-ünnepélyen öltött magyar parasztlány jelmeze,⁷⁰ de élménydús külföldi utazásairól történő hazatérésekor is kifejeződik hazájához való ragaszkodása. A „roppant jólesik megint kedves hazánkban lenni”⁷¹ közlése tulajdonképpen ugyanazt fejezi ki, mint édesanyjának 1858-as velencei utazása utáni romantikus életérzéssel mélyen áthatott, a Szózat utolsó versszakával zárt naplóbejegyzése, melyben egy vándormadár hasonlattal érzékelteti szülőföldje iránti erőteljes vonzalmát.⁷²

Cebrian grófné patriotizmusának megnyilvánulásaként értékelhetjük a már említett Windischgraetz családban a magyarok érdekében végzett tevékenységét. Édesanyja testvére, a művészi tehetséggel is megáldott Dessewffy Valéria (1843–1912) 1870-ben kötött házasságot Ludwig zu Windischgraetz herceggel (1830–1904), az 1848–1849-es szabadságharc idején Magyarország ellen vonuló Alfred zu Windischgraetz fiával. A házasságból négy

⁶⁴ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Budapest, 1910. február 20. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁶⁵ ANDJC 452 Nr. inv. 211 1910. szeptember 25. Vécsey József Aurél Dessewffy Blankához.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ A nemzetiségi kérdéshez lásd többek között: Egyed Ákos: *Erdély 1848–1849*. Csíkszereda, 2010.; Czóvek István: *Ausztria és Magyarország az orosz sajtó tükrében*. Nyíregyháza, 2006.

⁶⁸ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Fülek, 1913. július 1. Vécsey Magda Vécsey Miklóshoz.

⁶⁹ Itt minden bizonnyal időközi választásokról lehet szó. ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Nagymihály, 1913. november 24. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁷⁰ Vasárnapi Újság 1893. április 16.

⁷¹ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Budapest, 1906. május 6. Vécsey Magda Dessewffy Blankához.

⁷² ANDJC 452 Nr. inv. 81 Dessewffy Blanka naplója 1858. április 19-i bejegyzés.

gyermek született: Karolina (1871–1937), Matild (1873–1968), Pál (1876–81) és Lajos (1882–1968).⁷³ „Szegény Valérie néni nagy vallásossága és szívjósága mellett kegyetlen magyarfaló, s ez a társalgásban igen gyakran kínosan tör elő”⁷⁴ – írta Magda Aurélnak. Majd beszámolt arról a Park Klubban adott ebédéről is, melyet a rendkívül zúrós életű – a két világháború között a frankhamisítási botrány fővádlottjaként hírhedtté váló – Lajos kuzinja és menyasszonya tiszteletére adtak bátyjaival. „30 személy volt, mindazok, kik a két család rokonságához sorozhatók, tehát Andrásyak, Széchényiek, Odescalchiak, Dessewffyék, Wenckheimok, Karácsonyiak közül 1-2 személy, Esterházy Móric, Minike, Hadikék mint rokonok vagy szomszédok. Végre mint különös attrakciót meghívtam Pallavicini Edét és nejét, hogy legyen valamilyen komoly „klerikális” irány is képviselve, s Valérie néninek adván át a prezidiumot [elnökséget], mellé ültettük Andrassy Gyulát és Pallavicininit. Utóbbi azt mondta neki, hogy Kossuth Ferenc egy ökör. Ez nagyon tetszett neki, de azzal nem dicsekedett, hogy Becket⁷⁵ gazembernek titulálta” – szölt az élménybeszámoló.⁷⁶ Windischgraetzné egyébként fia párválasztását rossz szemmel nézte, mert Széchenyi Mária édesanyja, Andrassy Natália elvált első férjétől, gróf Széchenyi Aladártól. Ezt követően újra férjhez megy majd gróf Széchenyi Bertalanhoz 1907. december 21-én. A katolikus egyház azonban nem ismeri el a válást, az új kapcsolatban élést pedig bűnnek tartja. Vécsey Magda eltökélte, hogy Széchenyi Máriát és családját megszeretteti, de legalábbis elfogadtatja nagynénjével. Először is változtatni szándékozott a magyarokról alkotott képén. Megmutatni, hogy „mi, magyarok élünk, hogy egy szép fővárosunk és csinos társadalmi életünk van, és nem készülünk Bécs árnyékába meghúzódní és ott keresni bajaink orvoslását”.⁷⁷ Kezdetben sikeresnek érezte akcióját, melyről így számolt be: „...Máriát kezdi megszeretni, mit nem csodálok, mert olyan derék, kedves leány, s a többit lenyeli, mint egy nagyon keserű pirulát, megfelelő arckifejezéssel.”⁷⁸ A házasságra 1907 novemberében sor került, amibe Dessewffy Valéria belenyugodni sohasem tudott, s ez rengeteg konfliktust szült. „Szegény kis Mária ugyan erre nem ad semmi okot, de persze anyja rossz viselete csakugyan fájdalmas dolog. Most egy-két napra meglátogatta leányát, s Mária megkérte Valérie nénit, engedné meg, hogy ha majd ősszel a kisgyermek fog születni, anyja jöhessen egy rövid időre őt ápolni. Valérie néni megadta a beleegyezést, de megírta, hogy ezen idő alatt ő elvei szerint kénytelen lesz távol lenni, s ez persze mindenkire nézve nagyon kínos és fájdalmas lesz” – számolt be Magda a vallási szempontból is problematikus kérdéstről öccsének.⁷⁹ Majd így folytatta: „Tény, hogy nálunk részben a többféle felekezet, részben a vallásos közömbösség, s részben egy általános, s valljuk meg, a közéletben kellemes tolerancia és társadalmi összetartás folytán egy igen nagy fogalomzavar uralkodik. Tényleg azonban igen nehéz meghatározni, hogy a legközelebb állók, például egy leány anyjával szemben hogy

⁷³ ANDJC 452 Nr. inv. 290 Ínseamnări privind biografía Valerie Dessewffy. Dessewffy Valéria leánykorában rendkívül sok időt szentelt festészeti és zenei képességeinek fejlesztésére. Művészi tevékenységét tulajdonképpen élete végéig folytatta, elsősorban a sárospataki várkastélyban. Utolsó napjaiban is egy nagyobb festmény vázlatába kezdett bele. Halálát tüdőgyulladás okozta 1912 júliusában.

⁷⁴ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Fülek (?), 1907. június 6. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁷⁵ Max Wladimir von Beck báró osztrák miniszterelnök 1908-ig. Kormánya 1907-ben Ausztriában választójogi reformot vezetett be.

⁷⁶ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Fülek (?), 1907. június 6. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Rawaruska Siedliska, 1908. július 22. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

tartozik viselkedni. Férjét, ki persze nem az, nem ismerik, sem nem látják. Valérie néniék elvárták Lajostól, hogy egyáltalán tiltsa ki házából vagy lakásából anyósát, ő ezt egészen nem tudta megtenni, most tehát távollétében meglátogatja itt-ott leányát. S most a család kezd már haragudni. Nálunk nemigen lehet elérni, hogy valaki egészen forduljon el családja tagjaitól.”⁸⁰

Mind a Vécseyek, mind a Dessewffyek uralkodóhűsége miatt fontos volt a királyi családdal való kapcsolattartás. Dessewffy Blanka császári és királyi palotahölgyként és csillagkeresztes hölgyként, férje pedig – elődeihez hasonlóan – császári királyi kamaraként bejáratos volt az uralkodói udvarba. Magda is csillagkeresztes hölgy volt. A Csillagkereszt Rendet a Habsburgok szűk körben, csupán származás alapján adományozták férjhezett arisztokrata nőknek, elsősorban jótékonyági tevékenység elismeréseként. Cebrian grófné komolyan vette a kitüntetéssel együtt járó feladatokat, azaz a vallás szolgálatát, a jótékonykodást, a szenvedőkkel, betegekkel való foglalkozást. Belépett Budapesten a Nőegyletbe, a *Patronage*-ba, a Gyermekligába, valamint a Keresztény Anyák Társulatába is. Csalódottan döbbsen rá azonban 1907-ben, hogy négy hónapos fővárosi tartózkodása alatt nem jutott idő minden eltervezett tevékenység megvalósítására. „A Mama, a néni, testvérek, sógor-nék tölem számtalan látogatást, egy bizonyos világi szereplést és felvidítást, sőt bizonyos ruházkodási fényűzést is követelnek, s ez persze időm legnagyobb részét elveszi. De sebaj, tesztek, amit lehet, adok, amennyit adhatok, működöm, mikor lehet, s így legalább bizonyos sokoldalúság fejlődik bennem” – szölte az optimista hozzáállásról tanúskodó üzenetváltás.⁸¹

Tevékeny évek az első világháború idején

Ebben az időszakban Vécsey Magda mindenekelőtt kivette részét a sebesültápolásból. A harcok megindulásakor az arisztokrata hölgyek körében divatba jött képesítés és gyakorlat nélkül ápolónői ruhát ölteni. Sok magánpalotát alakítottak át hadikórházzá, a dámák lelkesen olvastak orvosi szakkönyveket.⁸² A háború kirobbanásakor a keleti fronton Oroszország a vártnál gyorsabban és nagyobb haderőt mozgósított, így az Osztrák–Magyar Monarchia csapatai Galíciában súlyos vereséget szenvedtek, sőt az oroszok betörték hazánk területére. Sztáray Sándorné Vécsey Paulináék uradalmi központjába, Nagymihályba is nagyszámú sebesült özönlött vasúti kocsikon 1914 szeptemberében. Magda és Paulina tevékeny részt vállalt ellátásukban. Az ispotály megtelte után az óvodát is kórházként használták. A Sztáray-kastélyban egy beszállásolt dragonyosezred vezetése kapott helyet. A településen óriási tolongás alakult ki, minden házra öt-hat katona ellátása hárult. Sztárayék konyháján 50–60 személy étkezett. „Katonaság óriási sok van nálunk, mind a vendégszobák tele vannak tisztékkel, de mi nem látjuk őket. [...] Láttuk, a katonaság hogy lakik már hetek óta a vasúti vagonokban! 24 alszik egyben olyképp, hogy egy deszkát szögeztek a középre, így két emelet létesült; a deszkán rajta s alatta is 12-12-en alusznak. A közepén nyílás van, kályha, asztal és ruhafogasnak. 40 ágyú is van itt reparációban, de azokat még nem néztük meg” – számolt be Paulina leánya Sárközön tartózkodó nagyanyjának.⁸³

A hadseregben felütötte fejét a kolera. Cebrian grófné novemberből december végéig az ungvári járványkórházban munkálkodott. Innen írt leveleiben igencsak aggódik az orosz betörés lehetősége miatt. Homonna ellenséges csapatok általi megközelítésének hírére pá-

⁸⁰ Uo.

⁸¹ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Fülek (?), 1907. június 6. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁸² Károlyi: *Együtt a forradalomban*, 170–171.

⁸³ ANDJC 452 Nr. inv. 210 dátum nélkül, Sztáray Mária Dessewffy Blankához.

nik tört ki: „...mindenki szökött, menekült, csomagolt, kivált a zsidók. Az állomás olyan volt, mint egy tábor. Éjjel lehetett hallani az ágyúzást, és mindenki nagyon félt. Vasárnap konzignálva volt az egész telep, senkinek se volt szabad a városba bemenni. Este jött a hír, hogy lesz egy fűtött kórház-vonat, és másnap reggel pakoljunk fel mindenkit, aki járni nem tud, a többi pedig délután fog menni. Olyan szomorú volt a nehezen felápolt betegeket kihordágyaztatni a telepről, s azt gondolni, hogy mindezt a nehezen összehozott dolgot itt kell hagyni most, mikor már takaros és rendes minden.”⁸⁴

A megerősített német és osztrák–magyar seregek 1914 novemberében sikerült a Krakó és Berlin felé előrenyomuló orosz csapatok útját állnia. Az ungvári barakktelepet a kole-rajárvány megszűntével ki kellett üríteni és átadni a katonaságnak, ugyanis e területen huszonöt új, nagyobb épület felhúzásával egy nagy tábort alakítottak ki. „Sok dolog volt, s szomorúan búcsúztam el az egésztől, mert most kezdett rend lenni, s az eleinte kínosan primitív állapotokat lehetőleg sikerült javítani, s egész jól találtam magamat” – írta a sebesültek hálijából erőt merítő, a központi hatalmak győzelmében ekkor még erősen bízó Cebrianné.⁸⁵ Ungvári gyógyító munkájáról 1922-ben megjelent művében is említést tett. A cseh katonaság Fülekre történő, 1919. május eleji bevonulására emlékezve így kiáltott fel: „Hej! Hol vannak most a debreceni 3-as bakák, kik még sebesülten is úgy vígasztalták az őket sírva kötöző ápolónókat Ungváron: 'Ne féljenek kisasszonykák, inkább meghalunk mindnyájan, mint hogy ide bejöjjen az ellenség!’”⁸⁶

1915 elején a hadiszerezence ismét kedvezőtlenül alakult a Monarchia számára. Március 22-én a cári csapatok bevették Przemyslt, ahol 120 ezer katona fogságba esett. A Kárpátokban 1915 első négy hónapjában folytatott harcokban a Monarchia seregei számottevő veszteséget könyvelhettek el. Vécsey Magda bárónő ekkor kezdetben a sátoraljaújhelyi katonai barakktelepen, majd az ungvárin tette magát hasznossá. A zempléni megyeszékhelyről testvéréhez írt levelében a posta egyenetlen működéséről és a munkácsi barakktelep németek általi átvételéről számolt be. A hirtelen angol nyelvűre váltott írásban megosztotta öccsével azt a minden bizonnyal osztrák–magyar katonatiszektől származó információt, hogy a németek koszosak, rendetlenek, és kicsit sem viselik jobban a megpróbáltatásokat, mint az osztrák–magyarok.⁸⁷

Cebrian grófné 1915 végén édesanyjához utazott Sárközre, s itt maradt 1916 tavaszáig. Törődni akart vele, mert tudta, nem sokáig teheti már. Blanka grófnőt ugyanis az utóbbi néhány évben a betegség testileg és szellemileg is megtámadta.⁸⁸ Karácsonyi ajándéka is egy új tolokocsi volt. Magdát 1916 februárjában erősen foglalkoztatta a gondolat, hogy ismét tegyen valamit a haza szolgálata közben megsebesültekért. „Én is szívesen mennék harctérre”,⁸⁹ „el is szeretnék menni délre, Szerbiába vagy ilyen helyekre”⁹⁰ – írta Miklós testvérenek bevonulásakor. Édesanyját viszont csak akkor merte otthagyni, amikor úgy tűnt, jelentős javulás állt be állapotában. 1916 áprilisában eldöntötte, hogy csatlakozik ah-

⁸⁴ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Ungvár – Járványkórház-telep, 1914. november 29. Vécsey Magda Vécsey Paulinához.

⁸⁵ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Ungvár – Járványkórház-telep, 1914. december 14. Vécsey Magda Vécsey Miklóshoz.

⁸⁶ Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 119.

⁸⁷ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Sátoraljaújhely – katonai barakktelep, 1915. február 16. Vécsey Magda Vécsey József Aurélhoz.

⁸⁸ ANDJC 452 Nr. inv. 189 Budapest, 1917. február 13. Dessewffy Aurél Vécsey Eszterhez.

⁸⁹ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Sárköz, 1916. február 12. Vécsey Magda Vécsey Miklóshoz.

⁹⁰ ANDJC 452 Nr. inv. 211 Sárköz, 1916. február 17. Vécsey Magda Vécsey Miklóshoz.

hoz a hölgymisszióhoz, amely a Vöröskereszt szervezésében az oroszországi fogolytáborok meglátogatását kapta feladatul.⁹¹ Április közepén indultak volna Bécsből, hogy Berlin–Koppenhága–Svédország–Pétervár útvonalon jussanak el Szibériába. Húsvét hetét német fogolytáborok tanulmányozására fordították, az utazás elrendelése ugyanis késett. Oroszország csak júniusban adta meg az engedélyt a hölgymisszió beutazásához, így az expedíció mégis elindult. Július elején Koppenhágából írt utoljára, s közel egy hónapig a család nem tudott róla semmit. Augusztus 10-én kelt leveléből kiderült, hogy Huszár Andorine vöröskeresztes hölgyvel újabb utazásra vállalkoztak. A tervek szerint október végére Pétervárra érve kellett volna megkezdeniük a hazautazást, de november elején újabb szibériai fogolytábor meglátogatását határozták el, így a hazaérkezés bizonytalanná vált. Közben a hetvennégy éves, mélyen vallásos Blanka grófnő eltávozott az élők sorából. „Mintha részünkre is bezáródna ifjúságunk korszaka, melyben boldogan élvezhettük jó Szüleink szeretetét s gondoskodását, s mely ezentúl csak emléekben marad szíveinkben” – vallott nagy érzelmi megrázkódtatásáról Sztáray grófné.⁹² Magda csak a temetés után értesült a tragédiáról Pétervárott. Azonnal megkezdte a hazautazást, de nem hagyhatta el azokat a küldetésével együtt járó, meglehetősen időigényes ügyintézéseket, referálásokat, melyek a fővárosokban vártak rá. Így a legoptimálisabb esetben is csak március elejére prognosztizálta Budapestre érkezését.⁹³ A hagyatéki ügyintézéshez Magdára nem volt szükség, ugyanis ő 1904. január 16-án nyilatkozatot tett, hogy nincs öröklési igénye anyja vagyonából.⁹⁴

Hazaérkezését követően sem hagyott fel a katonák ápolásával. 1917 novemberében a kaposvári kórházból írt levelet Eszter nővérének, melyben nem éppen betegbarát egészségügyi viszonyokról számolt be. A vasútállomáson „előáll egy mentőkocsi két hordággal, oda belefektetik a sebesülteket, s következik a nagyon kínos dőcögés a közkórházig: a rossz járdán, illetve kövezeten ide-oda dőcög a rossz jármű. Nemcsak a beteg, de a kíséző is rosszul kezdi magát érezni. Azután a sötét kis szobában, nagy villamos erők berregése közepette megvilágítják a testrészt, és vastag vattakötésen keresztül világosan látni, hol van valami vasdarab.”⁹⁵ Ennek az üzenetváltásnak a hangulata már csöppet sem hasonlított az 1914-ben, 1915-ben keltezettekhez, melyek még a győzelembe vetett hitről, hazafias lelkesedéről tanúskodtak. A család 1917-es békevágygal teli levelei az egyre súlyosabb napi problémákkal, a rendkívüli drágasággal, a tüzelő- és élelmiszerhiánnyal, a lehetetlen közlekedési viszonyokkal foglalkoztak. 1917 végén, 1918 elején a központi hatalmak hadi sikerei, valamint Oroszország összeomlása miatt még úgy tűnt, hogy Németország és szövetségesei megnyerhetik a világháborút. Az USA 1917. április 6-i hadba lépése viszont, melynek hatása természetesen csak hónapok múlva mutatkozott meg, végérvényesen az antant javára bilentette a mérleg nyelvét.

A világháború elvesztése, az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése és az ezt követő események váratlanul érték és megdöbbenették az arisztokrata családokat. A jó írói vénával megáldott Cebrian grófné „Rabságunk kezdetén” című, regényes stílusú munkájában – mely az 530/1945. számú miniszterelnöki rendelet következtében tiltólistára került – az

⁹¹ A küldetéssel kapcsolatos élményeit *Gloria Victis* címmel 1921-ben publikálta.

⁹² ANDJC 452 Nr. inv. 177 Maria Vécsey Correspondentä primitä 1880–1917. Nagymihály, 1917. január 29. Vécsey Paulina Vécsey Máriához.

⁹³ ANDJC 452 Nr. inv. 189 Stockholm, 1917. február 5. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

⁹⁴ ANDJC 452 Nr. inv. 149 Acte judecătorești 1864–1900. Özvegy gróf Cebrian Istvánné Vécsey Magdolna bárónő nyilatkozata.

⁹⁵ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Correspondentä 1860–1944. (a továbbiakban: Nr. inv. 190/I.) Kaposvár, 1917. november 2. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

1919 januárja és július vége közti időintervallum történéseire koncentrálna tárja elénk a férjétől örökölt füleki kúriának hol a vörös katonák, hol a csehek általi megszállását, végül ennek a számára oly kedves településnek a magyar hazából való végleges kiszakítását. A műben az általa boldog békeidőként megélt dualista rendszerről elmélkedik, melyet meglehetősen idealizál, ugyanis ötven zavartalan évként értékeli. Az 1867-es építményt egy nagy fához hasonlítja. Olyan fához, melynek törzsébe két féle gyümölcsöt oltottak: barackot és szilvát, de megjelenik a narancs és citrom változat is, sőt a rózsató hasonlat is a piros és fehér virágot egy tőből hozó növényvel. „Érdekes játéka a természetnek, ügyessége a kertésznek, hasznos-e vagy nem? kritika nincs reá, a világ nagy, elfér benne mindenféle” – tér ki az ítékezés elől.⁹⁶

A trianoni békekötés után napvilágot látott munkában fölsejlik a nemzetiségi kérdés problematikája, de az arisztokrata származású szerzőben fel sem vetődik a dualizmus kori politikai elit felelősségének keresése, az elhibázott nemzetiségi politika bírálata. „S így a dualizmus nagy fája alatt, melyet bölcsék ültettek, hazafiak öntöztek és gondoztak, csak torzsalkodtak a nemzetek. Lazították körülötte a talajt, míg egyszer csak kidúlt gyökerestül, nem fa többé. Majd a jövő itél róla” – szögezi le a bárónő.⁹⁷

Mélységesen elítéli viszont a Tanácsköztársaság tulajdonjog elleni fellépését, mely füleki rezidenciájának lefoglalása, de néhai férje szülőházába, a somogyi kastélyba történő bezárlás révén közvetlenül is érintette. A kastély bútorainak és festményeinek egy vörös népünnepély keretében történő osztogatását elbeszélése szerint jó diplomáciai érzékével ő akadályozta meg. A nem kellően raktározott belső felszerelésekhez tartozó fehérneműt állítólag már korábban elhurcolták a csehek. Természetesen a cseh katonák körében ugyanúgy nem divott a magántulajdon tiszteletben tartása, mint a vörösöknél. Példaként említi a grófné a füleki Iványi kastély tönkretételét, majd berendezéseinek széthordását, amiben a cseheken kívül a helyi lakosok is aktívan közreműködtek: „Elől a csehek vitték az oroszlanrészt, hátul a kerten át vitte a lakosság azt, amit lehetett, azt ami még volt. A bőrdíványokról és karszékekről lenyúzták a bőrt és lenyúzták a többiekről a bársony és ripsz-huzatot is, mert ezek legalább papucsnak szintén jók. Kötényekben vitték ki az asszonyok a bútorok lószőrét és a könyvtárból a szép könyveket, ki egyenként, ki egész ruháskosárra vált... Kint a pázsiton nagy konyhakéssel darabolták fel a perzsaszőnyegeket. Méternyi széles csíkokra vagdoszták, hogy jusson belőle minél több ágy elé való szőnyeg.”⁹⁸ A lerészegedett cseh katonák június eleji kivonulásuk előtt táborüzet gyűjtöttek, melyet többek között Iványiék olajfestményeivel tápláltak. Vécsey bárónő ezen negatív élmények papírra vetésekor még nem sejtette, hogy 1944 októberében Sárközön, családjá uradalmi központjának kastélyában is hasonló eseményekre kerül majd sor.⁹⁹

Cebrianné továbbá kemény bírálatot fogalmaz meg művében a proletárdiktatúra budapesti szónokainak alacsony színvonalú beszédei kapcsán is, elítéli a vallás elleni fellépést, és a következő párbeszéddel teszi nevetségessé az iskolákban görcsösen erőltetett, de a diákok által föl nem fogott, meg nem értett, agyamosá szerűen beléjük verni akaró ún. „vörös tanítást”. „Hétfőn Miklós Pisti ünnepélyesen kiabálta, még mielőtt kérdezték volna: 'Ma az volt, hogy mindenki elvtárs lesz! A tanító úr, meg apuka, meg én is! Már mind mind ki vagyunk nevezve.' Kedden Misi jelentette, hogy: 'ma azt tanultuk, hogy a tőke nem lesz többé úrrá felettünk.' 'Hát aztán mi az a tőke?' kérdezte Misitől valaki. Misi nagyon elkomolyo-

⁹⁶ Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 34–35.

⁹⁷ Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 35.

⁹⁸ Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 162–163.

⁹⁹ Ehhez lásd: Anzik Albert: *Sárközújlak története*. Sárközújlak, 1999. 19.

dott. 'Hát talán a szőlőtőkéről mondta a tanító úr, mert hogy Miska bácsi, meg apa, meg mások is mindig részegek... De én nem tudom biztosan.'¹⁰⁰

A munkában Szárnyas néven emlegetett Fülel a Tanácsköztársaság kikiáltása után ötször szenvedett el hol cseh, hol vörös katonák általi megszállást, ami a lakosságnak nem kis nehézséget okozott, többek között a fizetőeszközként használt pénz tekintetében. A csehek ugyanis „bélyeges pénz” használtak, amelyek az egykori Osztrák–Magyar Monarchia bankjegyei voltak egy-egy vörös nyomású bélyeggel ellátva. A Tanácsköztársaság fegyvereseinek érkezésekor ezeket gyorsan lefejtették, a cseh bevonuláskor újra visszaragasztották.¹⁰¹ „Sokan gondoskodtak is róla, hogy legyen mit felragasztani. Hozták a hamisítványokat, amennyi csak kellett.”¹⁰²

Cebrian grófné visszaemlékezéseiből képet kaphatunk arról is, hogyan lehetett megoldani a határzár ellenére a határátlépést, és milyen módszerekkel sikerült értékpapírjaihoz hozzájutnia és értékeit elrejtetnie. A csehek uralta Breznóbánya takarékpénztárának pánccsokrényében elhelyezett értékpapírjait – melyek a kívinni engedélyezett száz korona értéket meghaladták – egy rozoga kis bricska fenekéhez szegezték egy deszka segítségével, majd alaposan bekoszolták sárral. „A vizsgálati szoba ablakából, hol a kocsisal együtt meglehetősen soká váraoztunk, azzal a megadással néztem ki reá, mellyel képesek vagyunk elfogadni a balsors csapásait akkor, ha önérzettel mondhatjuk el, hogy küzdöttünk ellene bátran, a lehetőség határáig” – írta a grófné az őt mindig is jellemző optimizmussal.¹⁰³ A Tanácsköztársaság időszaka keserű ízelítőt jelentett számára a második világháború utáni totális elitváltásból.

A Horthy-korszak Cebrian grófnéja

A trianoni békediktátum értelmében nem csak Magda bárónő füleki kúriája került az országhatáron túlra. A László testvére tulajdonát képező sárközi uradalmat Romániához, a szennait Csehszlovákiához csatolták. Ezeket a birtokokat az 1920-as években végrehajtott agrárreformok számottevően összezsugorították. Ezzel együtt bekövetkezett a történelmi magyar arisztokrácia jelentős mértékű társadalmi státuszvesztése, amit Vécsey Eszter 1923-ban így fogalmazott meg: „...a tekintély, a felsőbbség elismerése háttérbe szorult”.¹⁰⁴ A dualizmus kori utazgatások korszaka lejárt, a testvérek közötti fizikai távolság megnőtt. Magda, Mária, Miklós és Aurél állandó lakhelyül a megcsonkított Magyarországot választotta, László és Eszter Sárközön maradt. Az uradalmi központ ettől kezdve a Livada nevet viselte. Paulináké család rezidenciája Nagymihály, azaz Mihalovce maradt. Az utazási lehetőségeket a vámprocedúrán és a magas utazási költségeken kívül korlátozta az útlevélkiadás gyakorlata is. Sokszor hetekig vártak rá, s olyan is előfordult, hogy a kérelmezett egy év helyett csak három hónapra állították ki az érvényességet. A posta lassan járt, időnként öt napot vett igénybe a célba érés, de levéltűnésről is olvashatunk a családi levelezésben.

A Vécsey testvérek közül talán Magda tudott leginkább akklimatizálódni a megváltozott körülményekhez. Őt is megviselték a történetek, de őt több testvérétől eltérően talán kevésbé jellemezte az arisztokrata gőg. Neveltetéséből adódóan természetesen Cebrian grófné is

¹⁰⁰ Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 182.

¹⁰¹ A magyaroknál viszont egyszerre volt forgalomban a monarchiabeli fizetőeszköz és a Monarchia felbomlása után a bankjegyeknek csak egyik oldalára nyomtatott ún. „fehérpénz”.

¹⁰² Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 148.

¹⁰³ Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 58.

¹⁰⁴ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Sárköz, 1923. december 11. Vécsey Eszter Vécsey József Aurélhoz.

rendelkezett főnemesi öntudattal, melynek kifejezésére eklatáns példaként említhető az az 1922-ben publikált munkájában leírt szituáció, amikor a Tanácsköztársaság idején az „elvtárs”, illetve „elvtársnő” megszólítás meggyökeresítésére törekedett a hatalom. Egy kiskatonára udvariasan azt a kérdést intézte hozzá, hogy nem fog-e haragudni, ha ezután elvtársnőnek szólítja. A grófné így válaszolt: „Nézze fiam’ – mondám neki – szólítson engem, ahogy most kell, ahogy maguknak parancsuk van. Én ezért a legkevésbé sem haragszom. De lássa, a megszólítás nem változtat ám semmit az emberen. Mindenki életfogytiglan megmarad annak, a mi, semmiféle elnevezés nem teszi őt mássá. Maga zsidó fiú, én magyar mágnásasszony vagyok. Ezt a két tényt nem veheti le rólunk semmi a világon’.”¹⁰⁵

Vécsey Magda mindig is rendkívüli felelősségérzetet tanúsított családtagjai iránt. Önzetlensége és segítőkészsége az első világháború utáni időkben leginkább a súlyos anyagi helyzetbe került Windischgraetz familia iránt mutatkozott meg. A botrányos életű Lajos játékszenvedélye hatalmas adósságokba döntötte a családot. Magda könnyelmű unokatestvéréek számára ideiglenesen átengedte budai házáat, ő pedig a közös családi ingatlanba költözött a Rökk Szilárd utcába, ahol Aurél is lakott. Pénzkölcsönnel is segítette Lajosékat, akiknek egy időre teljesen „be kellett zárniuk” sárospataki rezidenciájukat. Az állatállomány eladásra, az alkalmazottak elbocsátásra kerültek.¹⁰⁶

A zürös életű herceg politikailag a legitimisták táborához tartozott. A legitimisták – akik túlnyomórészt a katolikus arisztokráciából kerültek ki – 1919 őszétől a legitimnek tekintett Habsburg-dinasztiára, azaz IV. Károly¹⁰⁷ újbóli trónra juttatását, a mérsékelt és konzervatív reformokkal továbbfejlesztett társadalmi rend biztosítását, valamint hazánk függetlenségének megvédését tűzték ki célul. Andrássy Gyulával, Apponyi Alberttel, Zichy Jánossal az élen támogatták IV. Károly két visszatérési kísérletét, amelyek azonban kudarcba fulladtak. Ez a szűk arisztokrata bázisú mozgalom az 1920-as évek közepére meglehetősen elszűrkült és visszazorult, de tagjai továbbra is bíztak a restauráció későbbi lehetőségében.¹⁰⁸ Mint ahogyan bízott Vécsey Eszter bárónő is, aki a romániai Sárközről Aurél öccsének a potenciális szövetségeseivel való együttműködést tanácsolta: „Ha mi széthúzunk, akkor mindég baj lesz az országban. Demokratikus elemekkel és tendenciákkal nem fogjuk a Monarchiát helyreállítani és szolgálni” – vetette papírra 1924 áprilisában.¹⁰⁹

Windischgraetz Lajos igazi megpróbáltatásai 1925 végén, 1926 elején kezdődtek, amikor a frankhamisítási botrány fővádlottjaként börtönbe zárták. A különös ügylet 1925 decemberében robbant ki, miután Amszterdamban hamis frankot terítő magyar állampolgárokat tartóztattak le. A jelen tanulmány nem tekinti céljának a mai napig számos homályos részlettel teli (ki tudott az ügyletről, milyen mértékű felelősség terheli, ki melyik fázisban és mennyire határolta el magát az akciótól), Magyarországnak külpolitikai tekintetben komoly károkat okozó frankhamisítási botrány historiográfiájának fővázolását,¹¹⁰ csupán a

¹⁰⁵ Cebrian: *Rabságunk kezdetén*, 60–61.

¹⁰⁶ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Budapest, 1925. október 4. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹⁰⁷ IV. Károly 1918. november 13-án kibocsátott eckartsaui nyilatkozatában deklarálta uralkodói jogának felfüggesztését, de a trónról nem mondott le. Dessewffy Aurél gróf – akit 1917. július 31-én az uralkodó országbíróvá nevezett ki – részt vett a IV. Károlyt Eckartsauban felkereső küldöttségben és a nyilatkozat megfogalmazásában.

¹⁰⁸ Békés Márton: *A legitimizmus és a legitimisták*. Rubicon, 20. évf. (2009) 1-2. sz. 62–64.

¹⁰⁹ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. 1924. április 16. Vécsey Eszter Vécsey József Aurélhoz.

¹¹⁰ A fővádlott emlékirataiban egy fejezetet szentelt a frankügynek. Windischgraetz, Ludwig: *Helden und Halunken. Selbsterlebte Weltgeschichte 1899–1964*. Wien–München–Zürich, 1965. A témához lásd: Karsai Elek: *A budai Sándor-palotában történt 1919–1941*. Budapest, 1963. 147–171.; Ormos Mária: *Hamis frankokkal teli bőröndök*. In: Skandalum. Magyar közéleti botrányok

vizsgálati szakaszban és a bírósági tárgyalás időszakában is mindvégig vádlott unokaöccse mellett áll Cebrian grófné szerepére kívánunk rávilágítani. A gyanú árnyéka rávetült Teleki Pál grófra és Bethlen István gróf miniszterelnökre is. Először parlamenti vizsgálóbizottság foglalkozott az ügygel. Vécsey Magda Eszter nővéréhez intézett leveleiben rendkívül tapintatosan és szűkszavúan nyilatkozik a fejleményeket illetően. Bántja, hogy a család hírnevét kikezdi ez a skandalum. „Néha olyan, mint valami agyrem, hogy ebből a családból – hol régi tradíciók rendezettsége, mély vallásosság és mindenféle erény uralkodott, s annyi szép és kellemes volt mindég, – végre egy ilyen helyzet került ki ennek az annyira szeretett fiúnak sorsában.”¹¹¹ Két vigasztaló tényezőt is megnevezett ugyanakkor: Lajos vallásos erülettal viseli az eseményeket, melyeket eddigi könnyelmű életében elkövetett hibák büntetéseként fog fel. „A másik az, hogy mind jobban átmegy minden diszkréciója dacára a köztudatba, hogy itt nem könnyelműen elkövetett büntényről van szó, hanem e mögött oly motívumok és tervek voltak, melyek mentik az egészet, noha róluk beszélni korai.”¹¹² A pénzhamisítás valódi célja a büntető-törvényszéki tárgyalás során sem tisztázódott. A hamisítók eltérően nyilatkoztak a bankjegyek felhasználásával kapcsolatos elképzelésüket illetően. Volt olyan álláspont, hogy – a nem hivatalos német körökből származó ötlet megvalósításával – a francia gazdaságot akarták aláásni. Felvetődött „hazafias célként” az 1925-ös csehszlovákiai választások kimenetelének a magyar irredenta érdekek szerinti befolyásolása. Windischgraetz Lajos előéletének és vagyoni körülményeinek ismeretében nem zárható ki – ez azonban pusztán hihetőnek tűnő feltételezés – az egyéni célokra történő pénzszerezés vágya sem, persze irányában elfogult unokanővére ezt a verziót szerette volna kizárni.

Gróf Teleki Pál 1926-ban közjegyzői letétbe helyezte, a frankhamisítással kapcsolatos bizalmas feljegyzéseiből tudjuk, hogy Vécsey bárónó politikai alkukötés érdekében közvetítésére szánta el magát, de akciója kudarcot vallott.¹¹³ Teleki célja a vele folytatott megbeszélésről készített feljegyzés közjegyzői letétbe helyezésével minden bizonnyal az lehetett, hogy bebiztosítsa magát arra az esetre, ha Vécsey Magda megbeszélésükből őt hátrányosan érintő részletet hozna nyilvánosságra.¹¹⁴ Az irat szerint 1926. március 28-án – tehát amikor még a parlamenti vizsgálóbizottság jelentéseinek vitája zajlott – Cebrianné találkozót kért az exminiszterelnöktől, aki a frankhamisítás ötletének felmerülésekor a kormány megbízásából az irredenta ügyek nem hivatalos irányítója volt. A feljegyzésből kiolvasható, hogy Teleki nem szívesen, de jó családi kapcsolataik miatt meglátogatta a grófnét, aki közbenjárását kérte Bethlen kormányfőnél. Vécsey Magda tehát közvetítő szerepet szánt Telekinek (mint ahogyan Windischgraetz szerint is a gróf közvetített a kormány és a hamisítók között) – enyhe ítélet kieszközlése érdekében. Teleki ezt nem vállalta. Cebrianné április 22-én még egy kísérletet tett, ekkor már ő látogatott el a grófhöz, aki határozottan megtagadta a kérést. Az irat szerint a grófné szavaiból fenyegetést érzett a kormánnyal szemben. Magda a Bethlen bukását óhajtó Andrássy Gyulával is tárgyalt, minek következtében újabb politikai alku ötletét vetette fel a földrajztudósnak. Ennek lényege nevezetesen az volt, hogy Andrássynál kijárja a frankügyben Bethlen és Teleki szerepét és felelősségét hangoztató ellenzék leszerelését, ha a kormány gondoskodik Windischgraetz enyhe büntetéséről. Az exminisz-

1843–1991. Összeáll.: Gerő András. Budapest, 1993. 175–193.; Teleki Pál szerepéről lásd: Ablonczy: *Teleki Pál*, 267–278.

¹¹¹ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Budapest, 1926. március 1. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹¹² Uo.

¹¹³ A forrásokat magyarázatokkal ellátva közli: Gáspár Ferenc – Sarusi-Kiss Béla: *Teleki Pál közjegyzői letétbe helyezett írásai a frankhamisításról 1926. Századok*, 133. évf. (1999) 4. sz. 727–764.

¹¹⁴ Tanúként Cebrian grófnét is kihallgatták.

terelnök feljegyzéseiben rögzítette, hogy egyáltalán nem bízik Andrássyban, és világossá tette Cebrianné számára, hogy nem tartja kívánatosnak, hogy őt – akit az ügyben súlyos rágalom ért – alkudozáson kapják. Legfőbb érvként az ország presztízsét, hasznát, érdekét emlegette. A dokumentumban többször is megjelenik saját maga tisztázásának szándéka, megerősítve azt az álláspontját – mely mellett az ügy tárgyalása kapcsán többé-kevésbé mindvégig kitartott –, hogy ő annak idején lefújta az akciót, próbálta azt megakadályozni. Azt tanácsolta Vécsey bárónőnek, hogy várják be az ítéletet, és ha a kedélyek mind külföldön, mind idehaza lecsillapodnak, a kormánnyal kötött megállapodás nélkül is lesznek emberek (amennyiben akkor helyzete lehetővé teszi, ő is), akik igyekeznek majd segíteni.

Windischgraetzék családi archívumában fellelhető Windischgraetz Lajosnak a Gyűjtő-fogházban vezetett naplója, amely arról tanúskodik, hogy unokanővére mindvégig azon munkálkodott, hogy mérsékelje őt. Tanácsadóként, mentális támaszként egyaránt számíthatott rá. A börtönnapló szerint fölvette a kapcsolatot Bethlennel a Nemzeti Szövetség elnökén, Perényi Zsigmondon keresztül. A büntető-törvényszéki tárgyalás 1926. május elején kezdődött. A május 11-i naplóbejegyzésben ez olvasható: „Magdi mondja, semmi előny számomra Telekit bezáratni, mivel ő Bethlen barátja és mindent el fognak rendezni.”¹¹⁵ Windischgraetz megfogadta unokanővére jó szándékú véleményét. A kormánynak végül sikerült eltosolnia az ügyet, és Teleki is megúsza az elmarasztalást. A vádlottak lojálisan játszották a nekik osztott szerepet, motivációként kifejtteni nem kívánt „hazafias célokra” hivatkozva, aminek következtében enyhe ítéletet kaptak. A bíróság kimondta, hogy a hazafias indítékot enyhítő körülménynek tekinti. Vécsey Magda így számolt be a történekről nővéreinek: „Gondolhatod, hogy nagy presszió volt rajtam ez a május, és persze az ítélet magában véve is lesújtó dolog volt. Idáig jutott valaki, kinek legszebb családi vonatkozásai és minden egyéb adomány a földi lét legboldogabbjainak predestinált. Dehát persze nem ért váratlanul a dolog, és egyelőre meg voltam elégedve, hogy a privát becsület rehabilitálva lett, és Lajos erkölcsi magatartása jó volt, és a rokonszenvet megnyerte. Ő mindég mondja, hogy most jobb és komolyabb és vallásosabb ember lesz, ez tehát jelenleg a földolog. Egészsége igazán jól bírja ezt a most már nemsokára fél évig tartó súlyos börtönt.”¹¹⁶ Windischgraetzre négyévi fegyházbüntetést szabtak ki, de ennek jelentős részét szanatóriumban, fürdőben, szállodában töltötte. 1927 augusztusában a Lukács fürdőben helyezte el Cebrian grófné. „Ezek a fürdők most oly szépek, nagy bassin-ek [fürdőmedencék] langyos vízzel, napozó terek. Ez egészségének is jó lesz, és ott talán magához jön testileg-lelkileg, az életet a szükséges higgadsággal fogja nézni.”¹¹⁷ „A fürdő és napozás neki oly jót tett, hogy rég láttam ily jó színben. Különben pedig tehet, amit akar, csak egy kis diszkrécióval.”¹¹⁸

A kalandor hercegnek azonban stigmatizált emberként kellett tovább élnie. Házasságát is megviselték a történetek, és a vagyona is csaknem elűszott. Unokanővére törődését továbbra is élvezhette mind anyagi, mind mentális értelemben. Ez Cebriannét teljes mértékben a fővároshoz kötötte, de a grófné áldozatkészen mondott le vidéki kiruccanásairól, előtérbe helyezve Lajos feldúlt kedélyének megnyugtatót. A herceg – akinek családjában előfordultak idegrendszeri betegségek – lelki állapotának javulása azonban csak ideiglenes volt. A családi környezet általában nyugtatóan hatott rá, de Magda állandóan aggódott az

¹¹⁵ Karsai: *A budai Sándor-palotában történt*, 162. Teleki az 1926-os, közjegyzői letétbe helyezett irataiban többször megerősíti, hogy valótlán az a köztudatban elterjedt nézet, hogy Bethlennel szoros baráti kapcsolatot ápol.

¹¹⁶ ANDJC 452 Nr. inv. 190/II. Budapest, 1926. június 9. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹¹⁷ ANDJC 452 Nr. inv. 194/II. Mezőberény, 1927. augusztus 1. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹¹⁸ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Budapest, 1927. szeptember 5. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

újabb csetepaték miatt.¹¹⁹ Egy 1928. március 29-i keltezésű detektívjelentés szerint a Lukács Szállodában töltött idő alatt esténként gyakran távozott taxival éjszakai mulatóhelyekre, leginkább az Admirál bárba, ahol kétes hírű nők társaságában szórakozott. 1927 októberének második felétől Prónay Pál alezredes négyszobás lakásából bérelt két helyiséget, ahol Lajos fiával lakott. A nyomozó szerint tárgyalt egy fővárosi uzsorással, később pénzhez jutott, így éjszakánként ismét kiruccant. Délelőttönként a Duna-korzón tett séta után a Pilseni sörcsarnokban mulatta idejét.¹²⁰ 1928 májusában kormányzói kegyelemben részesült. 1941-ben Lajos Bárdossy miniszterelnökhöz intézett levelében¹²¹ súlyos anyagi problémáiról számolt be. A területileg jelentősen összehsugorodott sárospataki uradalom, valamint a tulajdonát képező Tokaji Borkereskedelmi Vállalat csőd szélére kerülésének okaként a frankhamisítási ügyet, abban a felelősség magára vállalását jelölte meg. Windischgraetz előéletét ismerve azonban nem zárható ki, hogy e büntetőper nélkül is előálltak volna ezek a súlyos anyagi problémák.

Mivel Cebrian grófnét a fővárosi lét önmagában csak ideig-óráig elégítette ki, vidéki tevékenységként a Sátoraljaújhely határában elhelyezkedő sátorhegyi szőlőjével foglalkozott. Ottlétekor az egykori zempléni megyeszékhellyel tulajdonképpen egybeépült Széphalmon a Kossuth családnál szállt meg. 1925-ben úgy döntött, hogy itt szervez magának vidéki rezidenciát. „Nagyon meg voltam elégedve a vétellel. Forrást is vettem és rétet, lehetesz tehenet tartani” – újságolta nővérenek.¹²² Boldog békeidőbeli társas életének dinamikája ekkorra már lelassult, 1930 nyarától Budapestről ide helyezte át székhelyét. Ennek legfőbb oka egyházi karrierútját sikeresen építgető öccsének a viszonylag közeli Bodrogkisfaludra költözése lehetett.¹²³

1935-ben Fejérváry Celestine örökbe fogadta Magda bárónőt, akitől két évvel később megörökölte mezőberényi kúriáját. Eredetileg ez édesanyja örökségét képezte, de Dessewffy Blanka grófnő 1896-ban eladta az Amerikából hazaérkező Fejérváry Celestinnek. Cebrian grófné nem vált meg sátoraljaújhelyi otthonától. Ő a szőlészkedésben találta meg azt a tevékenységet, ami örömmel és megelégedéssel töltötte el. A mezőberényi ingatlanban – melyet az államosításkor elveszített – csak alkalmanként tartózkodott.

Az arisztokrácia köreiben a dualizmus idején oly divatos szokás, hogy tavasztól őszig a vidéki élet szépségeit élvezték, majd a tél beköszöntével általában a fővárosban vagy valamelyik belföldi, illetve külföldi nagyvárosban időztek, már rég a múlté volt: „A téli 3-4 hidedg hónapban nem tervezek mostanában soha városi tartózkodást. Falusiasan vagyok öl-

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ Karsai: *A budai Sándor-palotában történt*, 165–166.

¹²¹ Karsai: *A budai Sándor-palotában történt*, 168–170. Windischgraetz azért írt levelet Bárdossynak, hogy megszerezze a miniszterelnök hozzájárulását egy – a második zsidótörvény értelmében „felszabaduló”, zsidónak minősülő személy tulajdonában lévő – erdőbirtok megvételéhez, ugyanis az erdő fakitermeléséből származó hasznóból szeretne volna rendezni jelentősen összehsugorodott sárospataki birtokának adósságait.

¹²² ANDJC 452 Nr. inv. 190/II. Budapest, 1926. június 9. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹²³ A Bodrogkeresztúr melletti településen, mely Bodrogkeresztúr filiája volt, 1930 nyarán egy szép neoromán stílusú templom épült. Aurél úgy döntött, hogy provizórikusan elvállalja az ottani lelkesítő teendők ellátását, ameddig a plébánia létrehozásával elrendeződik az állandó dotáció kérdése. Négy évig szolgált itt, majd a sátoraljaújhelyi helynöki hivatal provikáriusi és irodaigazgatói feladatkörét gyakorolta. Miután az első bécsi döntés következtében 1939-ben a Kassai Egyházmegye eredeti egysége időlegesen helyreállt, püspöki irodaigazgatói minőségben Kassára került. Nem sokkal később a Kassai Püspökség papneveldejében teológiatanárként és rektorként is tevékenykedett.

tözve, csizmát viselek, bundát, sapkát, gyapjúszvettert, és ezeket a meleg holmikát nem tudom már összeegyeztetni egy városi eleganciával, mely mégis szükséges, ha Budapesten vagyunk” – írta Sárközre testvérének.¹²⁴ Az arisztokrata göggel teli Eszter bárónő úgy gondolta, húga rangjához méltatlan körülmények közt éli mindennapjait. „Milyen alkalmatlan az újhelyi szőlőben levő házacskájuk:¹²⁵ és milyen messze a templomtól: 3 km! Ezeket mind az Isten engedte meg! Hogy észbe kapjanak? M. [Magda] Aurél kihasználja!” – jegyezte fel naplójába 1939. február 25-én a tőle megszokott keserűséggel.¹²⁶

Vécsey Magdának a második világháború idején keletkezett leveleiből tudjuk, hogy nélkülöző családtagjain a lehetőségekhez mérten továbbra is próbált segíteni csomagok küldésével. Leginkább a megszállt Lengyelország területén élő Windischgraetz Matild unokatestvéréért aggódott, és vetette be kapcsolatait küldeményeinek eljuttatása érdekében. Kedélyét és hitét sikerült megőriznie a legnagyobb megpróbáltatások közepette is. „Az orosz repülőök éppen itt mentek el felettünk. Oly nagy zajt csináltak, szinte vibrált az egész levegő és a gyönyörű csillagosság, melyre rettegve bámultam fel. De szerencsére nem történt sok nagy baj. Megsegít a jó Isten továbbra is” – adott hírt magáról 1942 őszén.¹²⁷ Egy évvel későbbi levelében a háború borzalmait, pusztításait az utolsó ítélethez hasonlítja. „A hosszan elnyúló háború természetesen sok kinövésre és nem helyes dologra ad alkalmat. Az emberek mérgesekké, türelmetlenné válnak. Nélkülöznek és kísértésbe jönnek, hogy a hiányokat illegális módon pótolják. Ez mindég így van. Elnézéssel kell lennünk ezen bajokkal szemben. A hivatalnoki kar is szenved, nehéz most eleget tenni. Egészben véve mégis sok jó emberünk van, a rendkívülien nehéz helyzetet sok okossággal és tapintattal oldják meg majd. Csak tovább is megsegít a jó Isten.”¹²⁸ A remény azonban megannyi nehézség és szenvedés érzékelésének ellenére is kiolvasható soraiból. 1944 áprilisában már nagyon óhajtotta a békét. „Megvan itt is a sok bevonulás, vonatok a súlyos eszközökkel mennek előttünk, és persze a sok áldozat, nélkülözés. Mellesleg az izraeliták nagy szenvedései. Nagy türelemre és kitartásra van szükség. Nem tudjuk, mit végzett a jó Isten felettünk, de én azért rendületlenül bízom, hogy végre megszűnik a sok csapás” – olvasható a családi archívumban található utolsó leveleinek egyikében.¹²⁹

A Kolozs Megyei Állami Levéltárban őrzött levelezés 1944 szeptemberével megszakad.¹³⁰ Vécsey Eszter bárónő 1944 októberében a sárközi kastély végleges elhagyására

¹²⁴ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Sátoraljaújhely, 1940. december 11. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹²⁵ Eszter minden bizonnyal a Sátoraljaújhely külterületéhez tartozó sátorhegyi, 180 négyzetméter alapterületű, öt szobás, összesen tizenhárom helyiségből álló, villannyal ellátott, téglá, beton és kőalapozással rendelkező ingatlant említi. Cebrian grófné itt az 1948-as népszámlálás épületlajstroma szerint két földszintes lakóházat és egy préházat birtokolt istállóval, valamint sertésóllal. MNL Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltár Sátoraljaújhelyi Fiókleveltára XXII. 2. Sátoraljaújhely város polgármesterének iratai 78. d. Népszámlálás 1948; A Sátoraljaújhely Járási Tanács VB és Sátoraljaújhely Városi Tanács VB iratanyagában nem található adat Vécsey Magda ingatlanainak államosítására vonatkozóan, de ezt sejteti az a tény, hogy halotti anyakönyvi kivonatában lakcímként a Széchenyi tér 10. szám szerepel, amely az 1948-as népszámlálási íven a római katolikus parókia tulajdonát képezte.

¹²⁶ ANDJC 452 Nr. inv. 81 Napló és egyéb jegyzetek 1939. február 25-i bejegyzés; Esztert minden bizonnyal féltékenységgel töltötte el az a tudat, hogy míg neki a családi otthon jelentő Sárközön testvéreit nélkülöznie kell, addig Magda és Aurél élvezzi egymás társaságát.

¹²⁷ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Sátoraljaújhely, 1942. szeptember 9. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹²⁸ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Sátoraljaújhely, 1943. szeptember 7. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹²⁹ ANDJC 452 Nr. inv. 190/I. Sátoraljaújhely, 1944. április 20. Vécsey Magda Vécsey Eszterhez.

¹³⁰ A szatmári Vécsey család 19–20. századi dokumentumainak szisztematikus gyűjtögetése, gondos őrzése, számos feljegyzés elkészítése Vécsey Eszter bárónő érdeme. Az ő lelkiismeretes levéltáros

kényszerült. Anzik Albert sárközüjlaki helytörténész személyes élményei szerint szobalánya, Csuka Miklósné született Báncsi Julianna fogadta be egykori úrnőjét. A Csuka család gondoskodott a bárónőről utolsó hét évében.¹³¹ Cebrian grófné élete hátralévő részét öccséhez hasonlóan Sátoraljaújhelyen töltötte. A jelentős egyházi karriert befutott Aurél pályája megtört, Magyarország szovjetizálása után kiségitő lelkészként tengődött. Aurél 1958-ban, Magda 1960-ban távozott az élők sorából.

*

A történelmi Szatmár vármegye második legtekintélyesebb – de nemcsak a lokális, hanem az országos politikában is szerepet játszó, ennek ellenére a történettudomány által meglehetősen elhanyagolt – családjában született Vécsey Magda életútja az arisztokrácia számára „boldog békeidőkként” megélt dualizmus nyugalmi periódusában vette kezdetét. A szatmári Vécseyek nem tartoztak a legvagyonosabb mágnáscsaládok közé, felemelkedésük a nagyobb múltú magyar arisztokrata familiáktól jóval később, tulajdonképpen csak a 18. században vette kezdetét. A Habsburg-dinasztiához sok szállal kapcsolódva a 19. század utolsó harmadától a Szabadelvű Párttal szemben foglaltak állást. Ellenzékiségüknek fő motívumát az agrárius érdekek képviselője jelentette, másrészt a katolikus egyházhoz fűződő viszonyuk.

A Kolozsvárott őrzött archívumukban fellelhető iratanyag, így a rendelkezésünkre álló korrespondencia is csonka. Adódik ez egyrészt bizonyos családtagok hanyagságából, gondatlanságából, másrészt éppenséggel a tudatos válogatásból, harmadrészt pedig a dokumentumok sorsának alakulásából. A fennmaradt családi üzenetváltásokban felülreprezentáltak a magyar levelek. Az idegen nyelvűeket leginkább franciául, valamint németül írták, és csak elvétve angolul. Mentalitástörténeti szempontból meglehetősen informatívak, hiszen segítségével demonstrálni tudjuk az arisztokrácia 19. századi, 20. század eleji élenk társasági életét, a főúri familiák házasságok révén való összefonódását, szórakozási lehetőségeit, a Vécseyek kapcsolati hálóját, gondolkodásmódját, értékrendjét, politikai véleményét, érdekérvényesítő tevékenységét. A hölgytagok leveleiből erős emocionális családi kötődés sugárzik, felelősségtudat, az egymással való törődés. A lányokban egy pozitív érzelmekkel teli anyakép alakult ki. Apjuk iránt inkább rajongó tisztelettel viseltettek. Az intimitás női-férfi relációk tekintetében hiányzik. Az üzenetváltások tematikájában a szerelem nem szerepel. Egyetlen kivételt képez Magda édesanyja, akinek néhány – völegényéhez, majd férjéhez szóló – szentimentális levele, és romantikus életérzéssel áthatott – sajnos nem szisztematikusan vezetett – naplója a kutatók rendelkezésére áll.

Cebrian grófné rövid, gyermektelen házasságát követően gyakorlatilag független mánásasszonyként élt néhai férjétől örökölt füleki kúriájában, illetve budai házában. Társadalmi kapcsolatrendszerét maximálisan felhasználta családtagjainak érvényesülése (így például Hubay Jenő sógora számára az arisztokrácia köreibefogadást jelentő nemesség megszerzése, Windischgraetz Lajos bemutatása ifj. Andrássy Gyulának és nejeinek) és támogatása érdekében, miközben a Csillagkereszt Rendjével együtt járó feladatairól sem feledkezett meg.

A polgárosodás idején is előkelőnek számító szatmári Vécseyek a dualizmus válságperiódusától kezdődően gazdaságilag egyre kevésbé mutattak stabilitást. A világháború elvesztése, az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése és az ezt követő történések őket is váratlanul

munkája nélkül ismereteink jóval szegényebbek lennének erről az országos és a lokális politikában egyaránt jelen lévő mágnáscsaládról.

¹³¹ Anzik: *Sárközüjlak története*, 19.

érték és megdöbbentették. Komoly megpróbáltatást jelentett számukra birtokaik túlnyomó hányadának Romániához és Csehszlovákiához kerülése. Magda három testvérével egyetemben a megcsonkított hazát választotta állandó lakhelyül; László és Eszter Sárközön maradt, Paulina férjével pedig a Sztárayak Csehszlovákiához csatolt uradalmában. A férfiak esetében birtokuk hovatarozása volt mérvadó. Magdánál minden bizonnyal az öccse közéletben maradás jelentős súllyal esett latba. A trianoni országvesztés természetesen megrendítette a családi kohéziót. A vámprocedúra, a magas utazási költségek, az útlevélkiadás gyakorlata korábban elképzelhetetlen akadályokat gördített eléjük. A testvérek között megnőtt a fizikai távolság, jóval ritkábban találkoztak személyesen, de lehetőségeikhez mérten törekedtek a kapcsolattartásra. Ezekről a lehetőségektől fosztotta meg a még életben lévő, egymástól távol élő testvéreket – a család legkiegyensúlyozottabbjának számító Magdán és Aurélon kívül – a történelmi magyar arisztokrácia jelentős mértékű társadalmi státuszvesztésével együtt járó, Horthy-korszakot követő hatalomváltás.

ILDIKÓ ZSOLDOS

Historical changes of fortune in the life of a Vécsey baroness

The paper focuses on the life of Magda Vécsey (1873–1960), who was born to the second most influential family in the former Szatmár county. The Vécsey family has mostly been neglected by historians despite the fact that it played a role in both local and national politics. The analysis is also an opportunity to draw some conclusions relevant to the history of mentalities. A native speaker of Hungarian who could also communicate in multiple languages, the baroness was raised in a Catholic spirit and studied at the Sacré-Coeur, an elite school for aristocrats in Budapest. After her childless marriage, she practically lived the life of an independent magnate. In her world view, the conservative values she had absorbed in the family were determinant, just as a high degree of tolerance and openness toward certain achievements of modernization. As her family, both on her father's and mother's side, belonged to the elite traditionally engaged in politics, countess Cebrian also showed keen interest in political events. First, her political views were influenced by the views of her parents, then those of her brothers. As much as she could, she utilized her network of social contacts to support members of her family and help them succeed in life, while she did not forget about her duties as a member of the Order of the Star Cross, either. Due to her education, she was characterized by the kind of patriotism that was compatible with loyalty to the Habsburg dynasty.

The Vécseys of Szatmár, who had still been considered aristocrats during the period of embourgeoisement, gradually lost their financial stability after the crisis period of the dual monarchy. Losing the world war, the disintegration of the Austro-Hungarian Monarchy and the ensuing events took them by surprise. Family cohesion was shattered by the consequences of the Trianon peace treaty. The Horthy era brought about a significant loss of status for the historical aristocracy. Among the Vécsey siblings, perhaps it was Magda who could adapt the most successfully to the new circumstances. It was in the seat of the former Zemplén county that she survived the second world war and the change of regime that left no room for the aristocracy.